

მობზსური

ყოველკვირეული ჟურნალი

№ 4.

კვირა, 6 თებერვალი 1905 წლისა.

№ 4.

ყოველკვირეული ჟურნალი

„მობზსური“

(წელიწადი მეხუთე—ხარვედი)

გამოდის 1905 წლის 16 იანვრიდან ვრცელი პროგრამით.

ჟურნალში მონაწილეობას მიიღებენ: ფ. მახარაძე, ივ. გამართელი, ი. ვედოშვილი, ნ. ელიავა, ნ. კალანდაძე, ის. კვიციანიძე, ლალიონი, გ. მარმალაძე, ყვირილელი, კ. ჯაფარიძე, ალ. წულუკიძე, გრ. წულუკიძე და სხვები.

ჟურნალის ფასი გაზაფხუთ კავკასიისა და რუსეთის ქალაქებში: ერთი წლით—5 მან., ნახევარი წლით—3 მან. ცალკე ნომერი—15 კაპ. ადრესის გამოცვლა—40 კაპ. წლიური ფასის შემოტანა ნაწილ-ნაწილათა შეიძლება.

ხელის მოწერა მიიღება:

ბზილისში—„მოგზაურის“ რედაქციაში; წერა-კითხვის გამავრცელებელ საზოგადოების მალაზიაში—შიო ქუჩუკაშვილთან; ვ. ვადილიას წიგნის მალაზიაში (კირილი ქუჩა) და ნაძალადეგში—წერა-კითხვის საზოგადოების ბიბლიოთეკაში.

ბათუმში—ანასტასია გოგოლაშვილთან.

ბაქოში—ტერენტი წერეთელთან (ქალაქის საბჭოში).

ბანჯაში—ი. ვედოშვილთან.

ქუთაისში—ის. კვიციანიძესთან (ამხანაგ. „კოლხიდა“)

ოჯუკავთში—ს. თავართქილაძის წიგნის მალაზიაში და ქ-ნ თამარ შა-რაშიძესთან.

ღანჩოთში—ივანე კალანდაძესთან.

გოხათაურში—ალექსანდრე დოლიძესთან.

სენაკში—არსენ წითლიძესთან.

სამტრედიანში—ყარამან ნანეიშვილთან.

ხონში—ექიმ პ. ლ. კიკალიშვილთან.

ჰიათურაში—ირაკლი დეკანოზიშვილთან.

ფესტაფონში—სოლომონ წულაძესთან.

სად. მისხაილოვში—ივანე ომიანიძესთან.

ძ. გორში—არსენ კალანდაძის წიგნის მალაზიაში.

ჟურნალისათვის დანიშნული წერილები და ყოველგვარი კორექსონ-დენცია უნდა იგზავნებოდეს პირდაპირ რედაქციის სახელმძღვანელოში. უნდა დასაბუქდეს გამოგზავნილი სტატიები და მოთხრობები, რომელთა დაბეჭდვას რედაქცია ვერ სცნობს შესაძლებლათ, წინახება მთავის განმავლობაში, ხოლო სხვა წერილებისა და კორექსონდენციების შესახებ რედაქცია არავითარ მიწერ-მოწერას არ კისრულობს. ვისაც რედაქციისაგან წერილით პასუხის მიღება სურს, უნდა წარმოადგინოს ფოსტის ხარჯი.

რედაქცია იმყოფება: ტფილისში, სიკაძის ქ., სახ. № 44.

ფოსტის ადრესი: Тифлисъ. Редакция „МОГЗАУРИ“.

შინაარსი: თანადროული კითხვები, ფ. მახარაძისა.—ოფიციალური გამოცხადება კავკასიაში მომხდარ მუშების გაფიცვის შესახებ.—სხვა და სხვა ამბები.—ომის ამბები.—კორესპონდენცია.—რუსეთის ქრონიკა — მერცხლების სიმღერა, ლექსი ი. ვედოშვილისა.—თავისთვის ზღაპარი, თავისთვის.—სიტყვაკაზმული მწერლობის როლი და მისი მნიშვნელობა, ივ. გამართელისა.—დღევანდელი სამართალი, კ. ჯ.—ძისა.—ცოტა რამ გალატაკების თეორიაზე, ლ. ანტელაშვილისა.—საზოგადოებრივ-ისტორიული წერილები, თარგმ. ლ. ელიავისა.—ჟურნალ-გაზეთებიდან.—განცხადება.

თანადროული კითხვები.

II.

რა არის საზოგადოება? რა შეადგენს მისი არსებობის საფუძველს? რა იწვევს მის წარმოშობას? რაზეა დამოკიდებული მისი განვითარება?—აი ის ძირითადი კითხვები, რომლებზედაც პასუხის მიცემა გაგვიადვილებს ჩვენ საზოგადოების შეგნებას.

ყოველივე მოვლენის ახსნა-განმარტება შეიძლება მხოლოდ ამ მოვლენის წარმოშობის და განვითარების შესწავლით, გაცნობით. ყველა ჩვენგანს ესმის, ყველამ ვიცით, რომ ჩვენ საზოგადოებაში ვცხოვრობთ, რომ საზოგადოების გარეშე ჩვენ არც კი შეგვიძლია წარმოვიდგინოთ თავი. მაგრამ აბა ერთი კითხვით ვისმეს: რისთვის ცხოვრობს იგი საზოგადოებაში, რა დამოკიდებულება აქვს მას საზოგადოებასთან, საზოგადოების დანარჩენ წევრებთან, ან სხვებს მასთან?—ამ კითხვებზე გარკვეულ პასუხს იშვიათათ მიიღებთ. არა თუ უსწავლელ კაცს გაუჭირდება ამაზე პასუხის გაცემა, არამედ ბევრი ნასწავლიც ამის შესახებ მართალს ბევრს ვერაფერს გეტყვით. ამის მაგალითისთვის შორს წასვლა არ არის საჭირო. დღეს საზოგადოების ერთი ნაწილი მეორის წინააღმდეგ იბრძვის, ერთს ეხმარება ჯარი და პოლიცია, მეორე ნაწილი კი ამას მოკლებულია. რისთვის ხდება ეს ასე? განა ჯარისკაცი საზოგადოების წევრი არ არის? განა მან არ უნდა იცოდეს თუ რისთვის ხმარობს იგი იარაღს თავისი მოძმის წინააღმდეგ? ექვი არ არის, რომ მას არა აქვს არავითარი წარმოდგენა თავის თავზე, როგორც საზოგადოების წევრზე, იგი ამ შემთხვევაში თავის თავს საზოგადოების გარეშე აყენებს, მაგრამ ასეა თუ ისე, იგი ხომ მაინც საზოგადოების წევრია, ასე რომ როცა იგი თავის მოძმის წინააღმდეგ იარაღს ხმარობს, იგი თავისი თავისვე წინააღმდეგ მოქმედებს. იგი ერთხელაც არ დაეკითხება თავის თავს, თუ რამდენათ სამართლიანი და სასარგებლოა მისი მოქმედება საზოგადოებისათვის. ეს მაგალითი ერთი მრავალთაგანია. ამნაირათ ჩვენ ვხედავთ, რომ დღევანდელი საზოგადოების წევრები ერთი მეორესაგან დაშორებულია თავის მდგომარეობით, და თუმცა ყოველი ფეხის ნაბიჯზე ერთათ უხდებათ მოქმედება, მაგრამ ისინი თავის თავს ვერ გრძობენ ერთისა და იმავე საზოგადოების წევრებათ. რისთვის არის ეს ასე? რისთვის არის საზოგადოების ერთი

ნაწილი მეორე ნაწილის წინააღმდეგ ამხედრებული? რისთვის არსებობს მის გულში განხეთქილება, ან ტაგონიზმი და ამით გამოწვეული სამკვლარო-სასიცოცხლო ბრძოლა? რისთვის არის საზოგადოების უმრავლესობა მუდამ დაჩაგრული და გაუბედურებული უმცირესობის მიერ? ამის გასაგებათ საჭიროა, რომ დღევანდელ საზოგადოებრივ ურთიერთობათ ფარდა აეხადოს, და დავინახოთ, ის, რაც სინამდვილეში არსებობს.

ჩვენ პირველ წერილში ვამბობდით, რომ დღევანდელი საზოგადოება მეტათ რთული მოვლენაა: იგი შედგება ხანგრძლივი ისტორიული განვითარებისა. მისი შეგნებისათვის საჭიროა იმის ცოდნა, თუ როგორ წარმოიშვა და ვითარდებოდა იგი წარსულში, ვიდრე დღევანდელ სახეს მიიღებდა.

ჩვენ სამუდამოთ უნდა გამოვეთხოვოთ იმ შეხედულებას, რომ ადამიანი რაღაც განსაკუთრებული ქმნილებაა ბუნებაში, რომ იგი მოველინა ქვეყნიერებას რაღაც განსაკუთრებული მიზნის შესასრულებლათ. ჩვენ აქ არ ვეხებით იმას, თუ როგორ წარმოიშვა ადამიანი, — ეს ბუნებისმეტყველების საგანია. ჩვენ ვღებულობთ იმას იმ დღიდან, რა დღესაც იგი თავის ტოლებთან ერთად საზრდოს მოპოვებას იწყებს. ამ დროს ადამიანი თითქმის არაფრით არ განიჩქვება ოთხფეხ ცხოველებისაგან. მხოლოდ ხელების ხმარებაზე წელში გამართვა თანდათან აძლევს მას საზრდოს მოპოვებაში დიდ უპირატესობა სხვა ცხოველებთან, რადგანაც ეს ორი გარემოება ხელს უწყობს თავის ტვინის განვითარებას, და გონების მუშაობაც ხომ ამაზე და დამოკიდებული. ყოველ შემთხვევაში პირველ ხანებში ადამიანი სხვა ცხოველებთან შედარებით როგორც საზრდოს მოპოვებაში, ისე თავის თავის დაცვაში, მეტათ უძლური ქმნილება იყო. ამიტომ თავის ტოლებთან ერთად შეერთებით მოქმედება საზრდოს მოსაპოვებლათ და ნადირისაგან თავის დასაცველათ მისთვის აუცილებელი იყო. ამნაირათ ჩნდებიან ადამიანთა პატარ-პატარა ჯგუფები; ამ შეერთების მიზანი გამოკვება და თავის დაცვაა. ასეთი პატარა ჯგუფი უკვე საზოგადოებას წარმოადგენს. ასეთი საზოგადოება ცხოველებშია ხშირი მოვლენა. და ამიტომ არც იმის ახსნა ძნელი, თუ რისთვის ან როგორ შეგჯუფდნენ, შეერთდნენ ადამიანები თავიანთ თავის გამოსაკვებათ. ძნელი ასახსნელი და გასაგები ის არის, თუ შემდეგში როგორ განვითარდა და გართულდა ადამიანთა საზოგადოება, მაშინ როცა ცხოველების საზოგადოებას არაერთი ცვლილება არ დატყობია.

მაგრამ სანამ ამაზე გადავიდოდეთ, გავიგოთ რამოდენიმეთ ის, თუ რა ახსნათებს ამ პირვანდელ საზოგადოებას. პირველ ყოფილი საზოგადოების წევრებში არაერთი განსხვავება არ არის, გარდა იმისა, რაც თვით ბუნებით არის გამოწვეული. ამ მხრით საყურადღებოა უპირველესათ სქესბრძოლი განსხვავება, შემდეგ ხნოვანება და სიმარდე. მაგრამ ეს არ იწვევს ადამიანთა ჯგუფებში ერთი წევრის მეორესაგან დამოკიდებულებას: აქ ყველანი თანასწორია. ამის თავი და თავი მიზეზი არის ის, რომ იქ ჯერ სრულდებით არ არის ის, რაც შემდეგში ჩნდება, ვითარდება, და რაც იმავე დროს ცვლის თვით საზოგადოებას; ე. ი. არ არის შრომის ეკონომიურათ განაწილება. იქ ყველანი, ვისაც კი შეძლება აქვს, ერთ და იმავე საქმეს აკეთებენ. ჯგუფი დათარეშობს განსაზღვრულ ტერიტორიაზე, ნადირობს, აგროვებს ველურ ხეხილების ნაყოფს, და ამის საშუალებით იკლავს სიმშინს და წყურვილს, ე. ი. თავის ერთადერთ მოთხოვნილებას. ასეთი ჯგუფი ებრძვის როგორც ნადირებს, ისე თავისავე მსგავს ჯგუფებს, და თუ ბედმა იმათზე გამარჯვება არგუნა, ადამიანის ხორცსაც ისევე სიამოვნებით შეექცევა, როგორც უბრალო ნადირის ხორცს. მაგრამ თვით ჯგუფში არ არის არაერთი შუღლი, განხეთქილება; იქ არ არის დაჩაგრული და

მჩაგვრელი. არავის არ აქვს არც უფლება და არც ძალა, რომ ჯგუფის რომელსავე წევრზე ძალა იხმაროს. ამნაირათ, პირველ ყოფილ საზოგადოების უმთავრეს დამახასიათებელ თვისებათ ის უნდა ჩაითვალოს, რომ იქ ადგილი არ აქვს განხეთქილებას, ურთიერთ შორის ბრძოლას. როცა თანამედროვე ცხოვრებას თვალთ ვუყურებთ ჩვენ ამ პირველყოფილ საზოგადოებას, იგი ჩვენ საზიზღარი და მდაბალი გვეჩვენება ყოველ მხრით, მაგრამ ამის მიზეზი ის არის, რომ ადამიანი თავის განვითარების პირველ საფეხურზე გონებით და ზნეობით მეტათ დაბლა დგას. მაგრამ ჩვენთვის აქ ეს გარემოება როდი არის საინტერესო. ჩვენ დღეს გვინტერესებს ის კითხვა, თუ როგორ, რა მიზეზით ჩამოვარდა და გაიზარდა საზოგადოებაში შუღლი, განხეთქილება, უნდა გამოვიკვლიოთ ის, თუ რა უდევს საფუძვლათ ბრძოლას თანამედროვე საზოგადოებრივ, ჯგუფსა და კლასებს შორის. საჭიროა გავიგოთ, თუ რამ გამოიწვია ის, რომ ერთ და იმავე საზოგადოების წევრებს შორის შეურიგებელი წინააღმდეგობა დაიბადა; რა უწყობდა ხელს ამ წინააღმდეგობის განვითარებას; და შესაძლებელია თუ არა, რომ ეს წინააღმდეგობა, ეს განხეთქილება სამუდამოთ მოისპოს და საზოგადოებაში დამყარდეს თანხმობა, სოლიდარობა.

პირველ ხანებში ადამიანებს არ ქონდათ არავითარი ხელშეწყობით გაკეთებული იარაღი, იმათ მაშინ ცეცხლის ხმარებაც არ იცოდნენ, ამიტომ იქ შეუძლებელი იყო შრომის ეკონომიურათ განაწილება, მაშასადამე ყველას ერთ და იმავე პირობებში, ერთნაირათვე უნდა ეშრომა, ემუშავა, გარჩევა არ შეიძლებოდა. ერთნაირი ფიზიკური შრომა ყველასათვის აუცილებელი იყო. ვისაც არ შეეძლო შრომა, მაგ., მოხუცებულებს და ბავშვებს, იმათ უმეტეს შემთხვევაში ხოცავდნენ. მაგრამ პირველი იარაღის გამოგონების შემდეგ ჩნდება ნიადაგი შრომის ეკონომიურათ განაწილებისა. პირველათ ეს განაწილება მოხდა სქესებს შუა: დედაკაცებს ერგოთ ბავშვების და მოხუცებულების მოვლა და სახლში საქმობა; მამაკაცები კი გარეთ არიგებენ საქმეებს. მაგრამ ახალ იარაღების გამოგონება კიდევ უფრო ავითარებს შრომის განაწილებას. თუ მივიღებთ მხედველობაში იმ გარემოებას, რომ პირველყოფილი პატარ-პატარა ჯგუფები, რაც დრო გადიოდა, მით უფრო და უფრო მრავლდებოდნენ, მაშინ ჩვენ დავინახავთ, რომ რაც დრო გადიოდა, სხვადასხვა ჯგუფებს, თუ თემებს სულ უფრო და უფრო ხშირათ უხდებოდათ ერთმანეთ შორის ომი, ერთიერთმანეთზე დაცემა. ეს გარემოება იწვევდა ერთი ან რამდენიმე მეთაურის არჩევას, რომლებიც გამოცდილებით და სიმარლით იყვნენ ცნობილი. თანდათან ეს არჩეული პირები იძენდნენ საზოგადოებაზე გავლენას და რაც დრო გადიოდა სხვა გვარ შრომის გარდა ომისა, აღარ ეწეოდნენ, მით უმეტეს, რომ შრომის იარაღთა გამოგონების მეოხებით შესაძლებელი შეიქნა ერთი კაცის შრომით რამდენი კაცის რჩენა; ამნაირათ დაედვა საფუძველი ერთი ადამიანის მეორე ადამიანის მიერ გაყვლეფას, ანუ ექსპლოატაციას.

ფ. მახარაძე.

ო შ ი ც ი ა ლ შ ი გ ა მ ო ც ხ ა დ ე ბ ა

კავასიაში მომხდარი მუშების გაფიცვის შესახებ.

„თფილისში მუშები გაფიცვაზე თანდათან ხელს იღებენ. მუშაობა დაიწყეს ლუდის ქარხნებმა, კამფეტების ფაბრიკებმა, სამხერხაოებმა, არყის ქარხნებმა და ელექტრონის სადგურმა. თამბაქოს ქარხნებსა და ქართველთა ამხანაგობის სტამბის საკაზმავე განყოფილებაში მუშაობას შეუდგა მუშების ერთი ნაწილი. არ მუშაობდნენ: სამექანიკო, ფენსაცმელებისა და საპ-

ნის ქარხნები და ადელხანოვის ფაბრიკები და ყველა სტამბე-
ბი, გარდა ერთისა. 28 იანვარს დილით დაიწყო მუშაობა სა-
კანდიტროვებსა, პურის საცობებში და „მირის“ თუთუნის
ქარხნებში. 29 იანვარს აგრეთვე დაიწყო მუშაობა საყას-
ბოვებში, ორთავე ტრამვაის საზოგადოებაში, სტამბების
უმეტეს ნაწილში, ზოგიერთ სახელოსნოებში და სხვა გვარ
დაწესებულებებში. რკინის გზის სახელოსნოებში 320-ზე მე-
ტი კაცი მუშაობდა. საქონლის დამტვირთველ დეპოში ყვე-
ლამ დაიწყო მუშაობა. ორშაბათს, 31 იანვარს, მუშაობა და-
იწყეს ყველა სტამბაში და თუთუნის ქარხნებში; აქ მუშაობა
ისევ ძველი პირობებით დაიწყო. ამ დღეს აქ მუშაობდა სა-
მექანიკო ქარხნები, ფეხსაცმელების ქარხნები ზარგარიანცისა
და არუთინოვისა, საპნის ქარხანა ალიხანოვისა და ტოლლე-
სი და ადელხანოვის ფაბრიკა. ქალაქის საყასბოვებში ხელ-მე-
ორეთ დაიწყო გაფიცვა. 1 თებერვალს, ორი კვირის შეჩე-
რების შემდეგ ყველა ადგილობრივი გაზეთები გამოვიდა.

30 იანვარს კუკიის სასაფლაოზე, ნინო გოგიაშვილის
დასაფლავების დროს, ხალხში ვიღაც უცნობმა წარმოთქვა
სიტყვა, რომლითაც მთავრობას კიცხავდა და განსვენებულს
აქებდა, რადგან განსვენებული ამხანაგების განთავისუფლე-
ბაში დიდ მონაწილეობას იღებდაო. სიტყვის დამთავრე-
ბის შემდეგ უცნობი მიიმალა. რადგან განსვენებულის
დამარხვის შემდეგ ხალხი არ დაიშალა და „ურა“-ს ყვი-
როდა, ამიტომ პოლიციამ მოთხოვა, ესლავე დაიშალენითო,
მაგრამ ხალხმა პასუხათ პოლიციას ქვები დაუშინა. ერთი ქვა
მოხვდა ყაზახს, რომელიც ცხენიდან გადმოვარდა. თოფების
სროლაც დაიწყო. ამას შემდეგ პოლიციამ და ყაზახებმა ხალ-
ხი გაფანტეს და 6 კაცი შეიპყრეს. აგიტატორებს უნდოდათ
განსვენებულის დამარხვით ესარგებლნათ და ხალხს ატყობი-
ნებდნენ, ნინო გოგიაშვილი თავის ამხანაგებისათვის დაისა-
ჯაო, და იმასაც კი ამბობდნენ, რომ იგი 23 იანვარს გო-
ლოვინის პროსპექტზე არეულობის დროს მოკლესო. მაგრამ
გამოძიებიდან აღმოჩნდა, რომ განსვენებული ქლეკისაგან
გარდაიცვალა და თითქმის ხუთის წლის განმავლობაში სახ-
ლიდან არ გამოსულა.

26 იანვარს სოფელ დიდ ჯიხაიში, ქუთაისის მაზრაში,
სოფლებმა და ადგილობრივ სასოფლო სკოლის მოსწავლეებ-
მა ბაზარში მთავრობის წინააღმდეგ დემონსტრაციის გამართვა
სცადეს. მთავრობის განკარგულებით ბაზარში გაიგზავნა 5 ყა-
ზახი და ერთი ურიადნიკი, რომელთაც ხალხს დაშლა მოთ-
ხოვეს. ხალხმა ყაზახებს თოფები დაუშინა, მივარდა და ია-
რალის წართმევა უნდოდა. ყაზახებმა თავის დასაცველათ ხალხს
რვაჯერ ესროლეს თოფი. მუკლულ იქნა ერთი გლეხი, ვა-
შაკიძე, და დაიჭრა რამდენიმე. დაჭრილთა რაოდენობა გამო-
რკვეული არ არის. ამის შემდეგ წესიერება აღდგენილ იქნა
(„კავკაზი“).

სხვა და სხვა ამბებში.

ოფიციალური ცნობა: ოთხ თებერვალს მოსკოვში, შუა-
დღის მესამე საათზე, როცა დიდი მთავარი სერგეი ალექსან-
დრეს ძე კრემლიდან გენერალ-გუბერნატორის სახლში მიდი-
ოდა, ნიკოლსკის კარებთან, მისი იმპერატორებითი უმაღლე-
სობის ეტლს ესროლეს ყუმბარა. ეტლი დაიმხვრა. მისი უდი-
დებულესობა მოკლულია. მკვლელი იქვე შეუპყრიათ; წლო-
ვანებით 28—30 წლის კაცს გავს, უბრალო გლეხის ტანთ-
საცმელში; თავის ვინაობას არ აცხადებს. დიდი მთავარი მა-
შინვე მომკვდარა. სხეული ნაწილ-ნაწილათ დაეგლიჯა ყუმ-
ბარას.

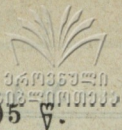
3 თებერვალს დეპეშამ გვაცნობა უმაღლესი განკარგუ-
ლება, რომლის ძალით იმ ქალაქებში, სადაც გუბერნატორე-
ბი და გზადონაჰალნიკები ცხოვრობენ (ქ. ვილნოში კი მისი
თანაშემწეც), პოლიცემისტრის თანამდებობაზე უნდა დაინიშ-
ნონ ჟანდარმთა განსაკუთრებული კორპუსის ოფიცრები და
სამხედრო მოხელენი.

ამ განკარგულებით პოლიცემისტრთა უფლებები „ში-
ნაურ მტერთან“ საბრძოლველათ ფაქტიურათ ძლიერ გაფარ-
თოვდება, რადგან ჟანდარმის ოფიცერს თავისი განსაკუთრე-
ბული უფლებებიც შერჩება და ამის გამო პოლიცემისტრის-
თვის ადვილი იქნება მკვიდრთა გაჩხრეკა, დაპატიმრება და
სხვა; თუ ვინმე არა კეთილ საიმედოთ მოეჩვენება მას.

თფილისის გაზეთებში შემდეგი ცნობებია დაბეჭდილი
იმ ახალი პროგრამის შესახებ, რომელიც უწმიდეს სინოდს
ქართულ სამრევლო სკოლებისათვის შეუდგენია და რომელიც,
სინოდის აზრით მომავალი წლიდან უნდა იქნას შემოღებული.
ამ პროგრამით, ერთკლასიან სკოლებში 5 წლის კურსია და-
ნიშნული, ხოლო ორ-კლასიანში—6 წლის კურსი. სამღვთო
სჯულის სწავლება პირველ 4 წლის განმავლობაში ადგილო-
ბრივ ენაზე იქნება, ხოლო, უკანასკნელ წელს—რუსულზე.
სამღვთო სჯულს ასწავლის მღვდელი, ხოლო თუ მღვდელმა
რუსული არ იცის,—ერის კაცი. მღვდელსავე ჩაბარებული
იქნება დედა-ენის სწავლება და, რასაც უნდა, იმას შეასწავ-
ლის. დედა-ენა, ე. ი. ქართული ენა, გაკვეთილების ნუსხი-
დან გამოტოვებულია. დედა-ენის სწავლება მასწავლებელმა
უნდა იკისროს მხოლოდ იმ შემთხვევაში, თუ მღვდელი სრუ-
ლიად უსწავლელია. სამღვთო სჯულის სახელმძღვანელოებათ
დანიშნულია: 1) ებისკოპოს აგაფოდორის სახელმძღვანელო,
რომლის ქართულ ენაზე თარგმანსაც უკვე შედგომიან; 2)
„პირველი დაწყებითი დარბეზანი“, სინოდის გამოცემად; 3)
ქადაგებანი, XI წიგნათ გამოცემული სინოდის მიერ და
ჟურნალ „საეკლესიო უწყების“ მიერ გამოცემული მთელი
წლის კვირა-უქმე დღეების საგალობლები. გარდა ამისა, სა-
სინოდო კანტორამ უნდა გამოსცეს ამ საგნისავე სასწავლებ-
ლათ და სახელმძღვანელოთ სამღვთო სჯულის მასწავლებელ
მღვდელთათვის ქართულს ენაზე და მასწავლებელთათვის, რო-
მელნიც მღვდლის მაგივრათ ასწავლიან, რუსულს ენაზე
„რჩეული საგალობელი მთელი წლისა“, რომელიც ორი
ანბანით უნდა დაიბეჭდოს—ხუტყურითა და მხედრულით. სა-
კითხავ წიგნების სიაში, ე. ი. სკოლის ბიბლიოთეკის კატა-
ლოგში მოქცეულია მხოლოდ მაქ. შარაძის და ამხ. მიერ გა-
მოცემული წიგნები.—როგორც ხედავთ, ეს პროგრამა თითქო
განგებ არის გამოგონილი, რომ მოსწავლე ბავშვებს გონება
სრულიად დაუბზონ და დაამახინჯონ. ვეჭვობთ კი, რომ იგი
ოდესმე განხორციელდეს.

ამ დღეებში თფილისის სახლის პატრონებმა წერილობით
მიმართეს ქალაქის ხმოსნებს მეფხოვეთა შესახებ. სახლის პატ-
რონების სიტყვით, იმათი უმეტესობა ღარიბია და თუ თვითუ-
რათ 15 მანეთსა და მეტს იხდიან მეფხოვეთა დასაქირავებ-
ლათ, მხოლოდ იმიტომ, რომ იმათ სახლის პატრონების მო-
თხოვნილებანი შეასრულონ, ეზოები ასუფთაონ, ქუჩები წმი-
ნდონ და სხვ. დღეს კი მეფხოვეთი პოლიციელების იარაღათ
არიან გამხდარი და არავენ მცხოვრებთაგან არ არის უზრუნ-
ველ-ყოფილი მეფხოვეთა თვით-ნებობისაგანო. სახლის პატ-
რონები თხოულობენ ამ არა ნორმალური მდგომარეობის რა-
იმე ნაირათ მოსპობას.

31 იანვარს, როგორც ადგილობრივი გაზეთები გადმო-
გვცემენ, ოზურგეთში მოუკლავთ მომრიგებელი, შუამავალი

თავ. ტიფო ნაკაშიძე. მკვლელი ვერ აღმოუჩენიათ, თუმცა ეჭვით რამდენიმე კაცი დაუბატომრებიათ.

27 იანვარს ქალაქის საბჭოს ხმონებმა ქალაქის თავს წარუდგინეს განცხადება, რომელშიაც ამტკიცებენ, რომ ქალაქის თვითმართველობამ ყურადღება უნდა მიაქციოს ამ უკანასკნელ დღეებში მომხდარ ამბებს და ეცადოს ამის მიზეზების გამოარკვევასო. მოგვყავს ნაწილი ამ განცხადებისა: მუშათა მოძრაობამ, რომელიც ძლიერ ტალღასავით მოყვდა მთელ რუსეთს—ვერც თფილისს აუხვია გვერდი. ჯერ ამიერ-კავკასიის რკინის გზის უმთავრესი სახელოსნოების მუშებმა შეწყვიტეს მუშაობა, შემდეგ კი გაიფიცენ ყველა კერძო ქარხნებში, ზავოდებში, სტამბებში, სახელოსნო დაწესებულებებში, საყასბოებში და სხვ. მუშაობა შეწყვიტეს. ჩვენი ქალაქის ცხოვრების ნორმალური მიმდინარეობა შეჩერდა, გამწვავდა საკითხი მცხოვრებლების სურსათის შესახებ, უპირველესი ალაგი თფილისის მშრომელ ხალხისათვის მზრუნველობამ დაიჭირა, ჩვენი ვაჭრობის და ნორჩი მრეწველობის ინტერესები ცუდ მდგომარეობაში ჩავარდა. ქალაქის საზოგადოებრივ მმართველობას, რომელსაც კანონის მიერ მიწოდებული აქვს მზრუნველობა სურსათის შემცირების თავიდან ასაცილებლათ და რომელსაც მოვალეობათ უდევს გაუწიოს დახმარება მისგან დამოკიდებული ზომების საშეღებით ადგილობრივ ვაჭრობის და მრეწველობის აღორძინებას, არ შეუძლია და უფლებაც არა აქვს გულზე ხელდაკრეფილმა უცქიროს იმ ამბებს, რომელთაც ამ ჟამათ ქალაქი განიცდის, მით უმეტეს, რომ მშვიდობიანათ დაწყებული მუშათა მოძრაობა, ამ დღეებში, სამწუხაროთ, გაფიცულთა და პოლიციის მოხელეთა შეტაკების დროს სისხლით შეიღება. ამ შეტაკებაში დაშავდენ არა მარტო გაფიცულები, არამედ ქალაქის მშვიდობიანი მცხოვრებნიც-კი, რომელთაც არაფრით არ დაურღვევიათ საზოგადოებრივი სიწყნარე. ამის დაგვარათ, უკანასკნელ დღეებში მთმხდარმა ამბებმა არა ერთი და ორი კითხვა წამოაყენა ქალაქის ცხოვრებაში და თბილისის საზოგადოებრივმა მმართველობამ, რომელიც კანონით მოწოდებულია იზრუნოს ქალაქის მატერიალურ და სულიერ ჭირ-ვარამის შესამსუბუქებლათ, ამ კითხვების წინაშე ბაგე არ უნდა დაიკოს.

უწინარეს ყოვლისა ჩვენმა საზოგადოებრივმა მმართველობამ გაფიცულთა და მეპატრონეთა შორის შუამავლობა უნდა იკისროს; ამით ის გამოარკვევს მუშათა მოთხოვნას და მეპატრონეთა წინადადებს და შეიძლება ისეთ რიგათ მოსპოს მათ შორის არსებული უთანხმოება, რომ არც ერთი მხარის ინტერესები არ დაიხაროს. ამ მიზნისათვის საჭიროა ქალაქის საბჭომ კერძო კომისია აირჩიოს ქალაქის თავი თავმჯდომარეობით ამავე კომისიას უნდა დაევალოს თფილისის მუშათა კლასის საჭიროებათა ყოველმხრიული გამოკვლევა, მისი ყოფა-ცხოვრების და ეკონომიური მდგომარეობის გაცნობა და სხვ. კომისიის მიერ შეკრებილი ცნობები ფრიად სასარგებლო მასალათ გამოდგებიან და ნათელ ყოფენ-ჯერე გამოურკვეველ მუშათა კითხვას თფილისში. ამ საშეღებით, და მუშათა ნამდვილ და მომწიფებულ საჭიროებათა დაკმაყოფილებით, ადვილი შესაძლებელია მიაგნონ იმ ზომებს, რომელთა მეოხებით შესაძლებელი იქნება მომავალში მაინც თავიდან ავიშოროთ გამწვავებული სოკიალური კითხვის შედეგი. მაგრამ, რა თქმა უნდა, რომ კომისიის შრომა სრულიად უნაყოფოთ ჩაივლის და თვით კითხვის გამოარკვევასაც არაფერი ეშველება, თუ რომ მუშებს კანონით არ შეიანაქვს ყრილობათა და კავშირის უფლება, უფლება თავისუფლათ განსჯისა საკუთარ საჭიროებათ და შვიდობიან გაფიცვათა უფლებაც კი, ვინაი-

დან ეს უკანასკნელი ერთათ-ერთი ძლიერი საშეღებია მუშებისთვის თავისი ინტერესების დასაცველათ. დასასრულ ხმონები თხოულობენ რომ ქალაქის მცხოვრებთა დასამშვიდებლათ გულმოდგინეობით გამოკვლეულ იქნას 23 იანვარს მოხდარი ამბებიო.

ო. მ. ი. ს. ა. მ. ბ. ი.

სამგლოვიარო წლის თავი.

„ნაშა ჟიზნის“ მე 72 ნომერში დაბეჭდილია მოწინავე წერილი ზემო აღნიშნული სათაურით. „1904 წლის 26 იანვარს დამით იაპონიის ფლოტმა იერიში მოიტანა ჩვენს პორტ-არტურის ესკადრაზე და სამი საუკეთესო გემი რამოდენიმე თვით გამოთიშა იმის რაზმს. ამით დაიწყო ის ომი, რომლის სამგლოვიარო წლის თავს დღეს იგონებს მთელი რუსეთი“.

შემდეგ ავტორი გადმოგვცემს, თუ როგორ თანდათან შეეცვალა ჩვენ საზოგადოებას აზრი იაპონელებზე. ჯერ ჩვენს წინაშე „ცბიერი მტერი“ და უბრალო „მაკაკები“ იყვნენ; შემდეგ ისინი მოხერხებულ და გაბედულ მტრებათ გადაიქცენ, ხოლო დასასრულ ჩვენ ჯარს საქმე დაურჩა მრისხანესა და გულად მტერთან, რომელიც თავისი სამხედრო ძლიერებით და განათლებით თუ არა გვეჯობს, არ ჩამოგვრჩება მაინც.

„მთელი წლის განმავლობაში მხოლოდ დამარცხება და დამარცხება—გამარჯვება ერთიც არ გაგვიგონია. მანჯურიის მთებსა და მინდერებში ჩვენ ასი ათასობით ახალგაზრდები დავკარგეთ. ხოლო ოკეანეს ტალღებში დაიძარხა მთელი სამხედრო ფლოტი წყნარი ოკეანისა. ახლა კი ჩვენს წინაშე კითხვა დგას: რა ვქნათ შემდეგში?“

აქ გაზეთს მოყავს ის საზარელი შედეგი, რომელიც ასეთ უღმერთო ჟღერას მოსდევს ხოლმე; მოყავს ის გაჭირება, რომელსაც ითმენენ ომში წასულნი და მით უმეტეს, გაწყვეტილთა ობლათ დარჩენილი ოჯახები. მოყავს აგრეთვე ხარჯი ამ დამღუპველი ომისა, რომელიც, რაც უნდა მოკლეთ ვიანგარიშით 600 მილიონამდე აღის. მაგრამ ამ ფულებში არ შედისო: არც ღირებულება დაღუპული ფლოტისა, არც წართმეული ზარბაზნებისა და სამხედრო სურსათისა, არც დანგრეული რკინის გზისა, არც გადამწვარი და აოხრებული ქალაქებისა და სოფლებისა, რომელიც საერთო ჯამით პირველ რიცხვსაც გადააჭარბებს. ამ რიცხვში არ შედის აგრეთვე არც ის უზომო მსხვერპლი ადამიანთა სახით შეწირული, რომელიც რა თქმა უნდა ფულით არ იანგარიშება.

„თუ თერთმეტი თვის ბრძოლამ ასეთი ხარჯი მოითხოვა, უნდა მოველოდეთ, რომ მეორე წელი ორჯერ მეტათ მანც დავვიჯდებო. იმ მანჯურიისათვის, რომელიც მთელი რუსეთისათვის უცხო და გაუგებარია. გარდა ზოგიერთ ექსპლოატატორებისა, რომლებმაც თავისი ფულები, ადგილობრივი-ბუნებრივი სიმდიდრის მოსახვეჭათ ჩააბნინეს; გარდა ამ მდიდრებისა, რომელთა უმრავლესობა ჩვენი საზოგადოების უმაღლეს წრეს ეკუთვნის, არავისათვის საჭირო არ არის არც მანჯურიისა და არც პორტ-არტურის შექენა. „რუსეთის ღირსება თხოულობს ომი უკანასკნელ სისხლის წვეთამდე გაგრძელდესო. ჩვენ არ შეგვიძლია მშვიდობაზე ლაპარაკი, სანამდი მტერს არ დავამარცხებთო“ გაიძახიან: „ნოვოე ვრემია“ „მოსკოვსკია ვედომოსტი“ და „გრაჟდანინი“. და ამასვე იმეორებს უფრო თავდაჭერილათ გაზ. „რუსი“. მაგრამ ჩვენ კარგათ გვესმის, რომ ამ გაზეთების მიმართ საზოგადოების თანაგრძნობა რაღაც საქვეო საფუძველზეა დამყარებული და სადაც კი რუსის ხალხს მიეცა მცირეოდენი საშეღება თავისი აზრის გამოსათქმელათ, ყოველი მხრიდან მოისმის: „კმარა ამდენი

სისხლი“-ო. „მაგრამ როგორ უნდა ჩამოვარდეს ზავი ამდენი დამარცხებას შემდეგაო“, — გვეუბნებიან ჩვენ“.

ქვევით ავტორი ამბობს, რომ ომში ერთი მხარე უთუოთ უნდა დამარცხდეს. „თუ ჩვენ პორტ-არტურის და ლიაოიანის დაკარგვის შემდეგ ზავის ჩამოგდება არ გვინდა, განა იაპონელები კი მოისურვებენ თუ რაიმე სასწაულით ჩვენ ამ ქალაქებს უკანვე დავიბრუნებთ? ჩვენი ჯარი დამარცხდა აუსტრალიციტან და ფრიდლანდთან, მაგრამ ამას ხელი არ შეუშლია ჟილინის ზავი მიგველო; ჩვენი ჯარი დამარცხდა სევასტოპოლში, მაგრამ ჩვენ მივიღეთ პარიზის მორიგება. ახლა რატომ არ უნდა ვითხოვოთ მორიგება, როდესაც ვხედავთ, თუ რა საზარალო შედეგი მოსდევს ჩვენთვის იაპონიასთან ომს?“

შემდეგ ავტორი ამტკიცებს, თუ როგორ მოუხერხებელია რუსეთისათვის ამ ომში გამარჯვება. „მოვიკრიბოთ გაბედულება და შევხედოთ თვალეში სინამდვილეს. აქ დავინახავთ, რომ საბოლოოთ იაპონიის დამარცხება ჩვენთვის ყოველად შეუძლებელი საქმეა. ჩვენ ვხედავთ, რომ ჯუროპატინის ყველა იერიში საშინელი მარცხით ბოლოვდება. შეიძლება ვიფიქროთ, რომ იაპონელები მუქდნენ ვერ აღებენ, მარა არავითარი უფლება არა გვაქვს ვიფიქროთ, რომ ჯარს, რომელმაც თავისი გამაგრებული პოზიცია ვერ შეირჩინა, წართმეულის უკან დაბრუნება შეეძლოს. მაგრამ წარმოვიდგინოთ მაინც, რომ კუროპატინმა დაამარცხა მტერი, დაიბრუნა უკან ლიაოანი და მიადგა ლიაოლუნის ნახევარ კუნძულს. აქ კი უნდა შეეკვეცოს ფრთა ყოველივე იმედს. თუ ზღვიდან და ხმელეთიდან ალყა შემორტყმული პორტ-არტური ხუთი თვის შემდეგ აიღეს იაპონელებმა, ჩვენს ჯარს საიდან შეეძლება იმისი დამარცხება, როცა ჩვენი ალყა მხოლოდ მარტო ხმელეთიდან იქნება. ამ სახით იაპონიის დამარცხება ამ დროსა და ამ პირობებში ყოველად შეუძლებელია. შეიძლება მხოლოდ რამოდენიმე შეტაკებაში გაიმარჯვოს ჩვენმა მხედრობამ, მარა ამისათვის იმის გაგრძობა განა ღირს?! რა თქმა უნდა, რომ არა და არა. ჩვენ იმედი გვაქვს, რომ მთელი შეგნებული რუსეთი დღეს ჩვენთან ერთად წინააღმდეგია ამ ომისა და მშვიდობიანობის აღდგენას ელის.“

„მაგრამ ნუ გავკიცხავთ სულ ამ ომს“, — განაგრძობს წერილის ავტორი. ჩვენ მით მოვიპოვეთ ერთი ძვირფასი გამოცდილება, იმდენათ თვალსაჩინოა, რომ ის თითქმის გვიქრობს მწუხარებას ამდენი კაცთა მსხვერპლით გამოწვეულს. ძვირფასი შედეგი ამ ომისა ის არის, რომ საზოგადოება დარწმუნდა ჩვენი ახლანდელი მართვა-გამგეობის ყოველად უვარგისობას და სიძველეში. საზოგადოებამ დაინახა სიმამაცე ჩვენი სალდათისა, მაგრამ ხედავს იმასაც, თუ როგორ იხშობა და კვდება ეს ნაციონალური ძალა რუსის ხალხისა ბიოკრატიული მთავრობის ბორკილში. პორტ-არტური უმაგრესი ციხეა ქვეყანაზე, მაგრამ ის არ დარჩა მზათ მოსალოდნელ შემთხვევისათვის, ჩვენივე მთავრობის მიზეზით, თუმცა ეს მთავრობა აგერ ათი წელიწადია ამ ომისთვის ემზადება. გენერალთა შორის შური და უთმანხმოება იყო მიზეზი ტიურენჩენში ჩვენი მხედრობის დამარცხებისა და ჩვენმა დახვეწებულმა მთავრობამ ვერ მოახერხა ამისი აცდენა, რადგან უმაღლეს სამხედრო თანამდებობას ის არიგებს არა ნიჭისა და ღირსების მიხედვით, არამედ მოყვრობით, ნათესაობითა და ნაცნობობით. მაშინ, როდესაც იაპონიის პრესა თავისუფლათ მსჯელობს მათი გენერლების ღირსებასა და ნაკლებეფანობაზე, ჩვენი ბიუროკრატიული მთავრობა არა თუ თავისი შეცდომების გასწორებას ცდილობს, არამედ იმას, რომ ეს შეცდომები არავინ გაიგოს და ხმა არავინ ამოიღოს.“

ახლა კი ჩვენი ბიუროკრატიული მაშინის სიღამბლე ყველასათვის თვალსაჩინო სიცხადით გამოაშკარავდა და სწორეთ

აქა ვხედავთ ძვირფასს მხარეს ამ საშინელი ომისას. დღეს თამამათ შეიძლება ითქვას, რომ ამ ომის შემდეგ და იქნება თვით ომის დროსაც ჩვენმა თანამედროვე მართვა-გამგეობამ ძირითადი ცვლილება უნდა განიცადოს.

მაგრამ დღეს მხოლოდ ეს უნდა გვახსოვდეს: რომ ეს ომი უაზროა, რომ ის უსარგებლოა და ახლა კი თანამედროვე მთავრობის ხელში უიმედოა. ამიტომ ვხლავ, დაუყონებლივ, უნდა ვითხოვოთ იაპონიასთან ზავის ჩამოგდება („ნაშა ჟიზნი“).

ამ ბოლო დროს დაქინებით ამბობდნენ და წერდნენ გაზეთებში, რომ ამ ახლო ხანებში გენერალი კუროპატინი მანჯურიის ჯარის მთავარ სარდლობას თავს დაანებებს და რუსეთში დაბრუნდება. ახლა ყველამ კარგათ იცის, რომ კუროპატინსა და მის ქვეშევრდომ გენერლებს დიდი უთანხმოება და ქიშპობა მოსდით, ეს კი მომავალ ომზე ძლიერ ცუდ გავლენას იქონიებს. უკანასკნელ ცნობებიდან ნათლათა ჩანს, რომ იაპონიელები ხარბინისა და ვლადივოსტოკისაკენ აპირებენ წასვლას. ამბობენ, იაპონიელებმა ამ ქალაქისაკენ გალაშქრება დაიწყეს კიდევცო.

„ნ. ფ. პრ.“ ამბობს: გენერალი გრიპპენბერგი რუსეთში დაბრუნდა. კუროპატინის საქმე ცუდათ მიდის, ნდობა დაკარგა და დღეს თუ ხვალ, იმის საქმე რითიმე უნდა გათავდესო.

დღეს უკვე ყველა, ვინც კი გარემოება იცის, ამბობს, რომ იაპონია, ყოველგან, ზღვაში, თუ ხმელეთზე, გამარჯვებული გამოვა და რუსეთი ძლიერ კარგათ მოიქცევა, თუ იაპონიას დაურიგდებაო.

სხვათა შორის ამერიკელ მაიორ გრიბლს უთქვამს: „რუსეთმა ხელი უნდა აიღოს ომის განგრძობაზე. მეტათ ძვირათ დაუჯდება ომის გაგრძობაო“.

პოლკოვნიკ გიკლის აზრით, არავითარი იმედი არაა, რომ რუსეთმა გაიმარჯვოსო (ნ. დ.).

კო რ ე ს ზ ო ნ დ ე ნ ც ი ა .

ოდესა. აგერ წინაზე რუსულ-ქართული გაზეთების ფურცლებზე აღნიშნულ იქნა ზეტერბურგელ ქართველ სტუდენტებს შორის ატეხილი უთანხმოება და განხეთქილება. მართლაც დღევანდელ პირობებში ამ ფაქტის მნიშვნელობაზე დიდხანს კამათი და ურადლების შეჩერება არ ღირს, რადგან სხვა ათასი ამაზე მნიშვნელოვანი და საუურადლებო მოვლენები ჩვენს ცხოვრებაში დროის შესაფერ ახსნასა და გარკვევას თხოვლობენ და ამიტომ მთელი ზნეობრივი და მატერიალური ძალ-ღონე ამათ გაგებას უნდა შეეწიროს, მაგრამ გაკვრით მაინც მოწინავე მწერლობა ვაღდეულის ისეთ კითხვებსაც შეეხოს, რაც გარე, მაგ სტუდენტებს შორის გამწვავებული ბრძოლა თუ განხეთქილებაა. ჩვენი გაზეთები ამისთვის თავს არ იტკივებენ და ეს მათ ახსენება უმთავრესათ, რომ ისინი „პირველ ხარისხიან“ კათებსაც რიგანათ ვერ არკვევენ, იმდენათ მაინც რამდენათაც ეს შესაძლებელია თანამედროვე პირობებში. საქმის ნამდვილი გარემოება ზეტერბურგში არ ვიცით, ხოლო ის კი ვიცით დანამდვილებით, რომ ქართველი სტუდენტობა თითქმის ყველა საუნივერსიტეტო ქალაქებში სრულიად არ წარმადგენს ერთგვარ მასას, იგი დაუფილია, უფრო, თანდათან იუფიფება სხვა და სხვა ჯგუფებათ, ემხრობა ამა თუ იმ საზოგადოებრივ მიმდინარეობას, de jure თუ de facto ებღუტება საზოგადოთ შემუშავებულ ამა თუ იმ პრინციპს. ქართველი სტუდენტობის ჯგუფური დაუფა და მოქმედება ხშირათ იწვევს უგულვან პატარ-პატარა შეტაკებებს და განხეთქილებებს. რა თქმა უნდა, ეს მოვლენა არავისთვის არ უნდა იყოს სამწუხარო მოვლენა, ეს ფაქტი მხოლოდ იმთ აღჩენებს და აფიქრებანებს, ვინც მუდამ უკან „ერთაანობაზე“ დიდებებს და ვისთვისაც ცხოვრების გულიდან აღმოცენებულა უთანხმოება ერთგული განვითარების დამარცხებელი და დამღუპელი საქმეა. „ივერიელთა“,

„ცნობის-ბურჯელთა“ და შესამე დასეღთა შორის არსებული, შეუ-
რტიკებელი განხეთქილება და ბრძოლა თუ აუცილებელი და ბუნებ-
რავი იყო, აუცილებელი უნდა იყოს სტრუქტურაშიაღაც ასეთივე ბრძ-
ლის დაბადება. მით უფრო, რომ სტრუქტურა გარდა ამისა, სხვა
ნიმე მიმართულებათა გაგებნასაც განიცდის რუსეთის საზოგადო-
ებაში. საუცნოვო მაგალითს ჩვენი აზრის დასამტკიცებლათ წარმოად-
გენს ადვისის სტრუქტურა, რომლის ელემენტები ნელნელა იყრან
თავს ამ თუ იმ დროის ქვეშ და ამის და გვართ მტკივნეული.
ჩვენ, რასაკვირველია, აქ მხედველობაში არა გვაყავს გამოურუნე-
ბელი კარკერისტიები, რომელთაც დახუელი აქვთ გრძობა-განება
უოველგვარი პაციონირული კეთილშობილურ აზრების და იდეალებ-
ისთვის. „პატენტის“ მისაღებათ. კარკერისტიისთვის ხაზს და
და სამშობლოს ნაკლები მნიშვნელობა აქვს. რაკი ადვისის ქართუ-
ლი სტრუქტურა დაიყო, ასე ვთქვათ, მიმართულების დაგვართ,
მოსალოდნელია, ის მოქმედების ენერჯიას გააძვირებს და მომზა-
დებელი შეეჩვევა ამდევარებულ ცნობებს. თუ ისტორიული მ-
შენტი მითხრავს მისი სხვა და სხვა ელემენტების დროებით „გარ-
თიანებას“, ამკარაა ბრინციზილური განხეთქილება, რომელიც აქურ
სიერაში უტყუარი ფაქტია, სრულიად არაიერს დაუშდის, ბარიქთ
ხელს შეუწევს მომავალ მოდერწეთა მოქმედებას და საზოგადო
მსოფლიოს მხედველობის შემუშავების საქმეს. ბრინციზილური გან-
ხეთქილების დაბადება მომასწავებელია იმის. რომ ქართული სტრუ-
ქტურა, როგორც სურთოთ რუსეთის სტრუქტურების ნაწილი,
ახლოდროულად წინ წავიდა. ადვისის ქართული სტრუქტურის შე-
სახებ ისიც უნდა ვთქვათ, რომ მისი „უმრავლესობა“ (ერთი ჯგუ-
ფი) მისივე „უმცირესობასთან“ (მეორე ჯგუფი) შედარებით ნაკ-
ლებ უნარანობას და სიფხიზელს იჩენს, ჯერ კიდევ მამამაზურათ
იქცევა, სავსებით ვერ გამოიცვალა „ძველებური, ჩვენებური“ ქერქი
და ვერ შეეწყო შეცვლილ ბირობებს. კიდევ ესაა მიზეზი საზო-
გადო „განხეთქილებისა“, ანუ შეურთებლობისა ქართულ სტრუქტ-
ურებს შორის. დამახასიათებელია ჩვენი საზოგადო წარმატების და-
სამტკიცებლათ ის ხაზი ფაქტიც, რომ ქართულ სტრუქტურაში
მოხდა დიფერენციაცია ცნობების ვითარების თანახმით, დაიბადა
ბრინციზილური შეურთებლობა. ჩვენ იმედი გვაქვს, გავიკეთ შე-
ტურბურგულ ქართულ სტრუქტურებს შორის მომხთარ განხეთქილების
საქმეს, რომელსაც ორი შეტურბურგული სტრუქტურა.—ბებურაშიაღის
და ელიავის განცხადებით „ცნ. თ.“-ში, საზოგადოებრივი მნიშვნე-
ლობა აქვს. სასურველია, ასეთ ხარის ფაქტებმა სავსებით აღინიშნოს
ხელმე მწერლობაში, რამდენათაც კი შესაძლებელია.

დაწოუვიღებელი.

რუსეთის ძროხიპა

ჯერ კიდევ არ დასრულებულია რუსეთის სხვადასხვა ქალაქებში
მუშათა გაფიცვები და ამ ნიადაგზე აღმოცენებული არეულობანი.
ქ. ვარშავაში 25 იანვრამდინ მხლოთ წვრილი წარმოების მუშებს
დაუწვია მუშაობა, დიდ ფაბრიკებსა და ქარხნებში კი ისევ გრძელდება
გაფიცვა. ამ გაფიცვაში მთავარი მთელი პოლიცია და 25 იანვრი-
სათვის ასეთი მდგომარეობა იყო: ქ. რადომში გაფიცვა დასრულდა
და მუშების უმრავლესობამ დაწყო მუშაობა; ქ. ცენტროვერში
მხლოთ ნაწილი შეუდგა მუშაობას; ლიუბლინიში სრული მშვიდო-
ბიანობა და გაფიცვაც გათავდა; კელცშიც ნაწილად; სოსნოვიცის
რადომში ისევ გაფიცვა; შეტაკება პოლიციასა და ჯარებთან არ
ყოფილა; კონსკის მაზრაში სადგურ სკარპისკისთან 22 იანვარს
მოხდა დემონსტრაცია: 1500 მუშის შეტაკება პოლიციას ჯართან;
ჯარმა იარაღი იხმარა; მოკლულია 24, დაჭრილია—40; სედ-
ლეცის გუბერნიამი მშვიდობიანობა აღდგინილია და ჯარებიც სედ-
ლეცში დაბრუნდა; ფაბრიკებში მუშაობა დაიწყო, ხლოცის გუბერ-
ნიამი ზოგ ქარხნების მუშები გაიფიცენ, მაგრამ წესიერება არ
დარღვეულა; კალიშის გუბერნიამი მშვიდობიანობა—ფაბრიკები

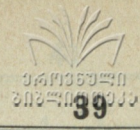
მუშაობენ, დუქნები დიაა. ვარშავის გუბერნიამი ფაბრიკებსა და ქარ-
ხნებში ნელ-ნელა იწყებენ მუშაობას; მუშები ნაწილ-ნაწილ უბრუნ-
დებიან თავიანთ საქმეს („ვ. რ. მ. დნენ.“).

◆ შეტილოვის ქარხნის (შეტურბურგომა) დირექტორს სმი-
რნოვს მიუმართავს სახელმწიფოს გამგებანათვის და უთხრანია—
შემდგინეთ არა კეთილ-სამელო მუშების სია და წარმოამდგინეთ,
რომ ეველა დაუთხროვო. ბურ გამგებანათვის წინააღმდეგობა გამოუ-
ცხადებიათ ასეთი დონისთვის შესახებ, რადგან იგი არც ქარხნის
ინტერესებისათვისაა სასარგებლო და არც შეეფერება სახელმწიფოს
გამგების რეალსა. ამის გამო შეეკრებილან ეს გამგები და მათი თან-
შემწენი და ერთხმით დაუდგინათ: 1) მუშათა მოძრაობა ქარხნაში
კი არ დაწეიოდა, რამედ გარეთ: ესდა ასეთის დროის მიმართუ-
ლება და საზოგადოებრივი განწყობილება; ამიტომ არც არაან კერ-
ძა დამნაშავენი და არც არავინ უნდა დაისჯოს; 2) ქარხნის წი-
ნეთ კარგი განწყობილება ქონდა მუშებთან; ქარხნის ინტერესი
მოითხრავს შემდეგშიც ასეთი განწყობილება იქმნეს; ამიტომაც უკ-
ლა მუშები უნდა იქნენ მიდებელი ქარხნაში; რაც შეეხება არა-
სამედლების გამძიანს, ეს პოლიციის საქმეა.

ეს რომ სმირნოვს გაუგია, მოუწევია სახელმწიფოს გამგე-
ნი და დიდი საუკულო გამოუცხადებია; შემდეგ სათითაოთ ხამო-
კითხავს, ვინა ხართ წინააღმდეგი ჩემის განზრახვისა; აქ კი ორის
გარდა ეველას უდალტია დადგინებლისათვის და სმირნოვს მიმ-
ხრობია. მაგრამ სმირნოვსა და მის მშობარ გამგებს მაინც ვერ
აუსრულებიათ თავიანთი განზრახვა: პოლიციის შემოუთვლია მათ-
თვის—ნუ ერევით ამ საქმეში, ჩვენ თვითონ ვარჩევთ, ვინ არის
სამედო და ვინ არაა. შეტილოვის ქარხნის ინჟინრების ასეთ არა-
საკადრის საქციელზე მსჯელობა ქონია შეტურბურგის ინჟინრთა
საზოგადოების კრებას 27 იანვარს და დაუდგინათ: 1) უდიდის იმ
ინჟინრების ქცევა, რომელთაც მონაწილეობა მიიღეს არა კეთილ-სამ-
ედო ბირობის სიის შედგენაში და 2) მოეთხროვოს სმირნოვს
ანგარიში მისის მოქმედებისა.

◆ გაზეთ „ვიეკ“-ში მოთავსებული ვარშავაში მომხდარ არე-
ულობის ანგარიშიდან ჩანს, რომ ქ. ვარშავაში უახანსებელ არეულობ-
ის დროს დაუტუსაღებიათ შვიდასე შეტი კაცი.

◆ თითქმის ეველა რუსულ გაზეთებში დაბეჭდილია ბ. ხანტი-
ლევიის წერილი, რომლითაც მან მიმართა სტატ-სეკრეტარს ბ.
ბეზობრახოვს. აი ეს წერილი. „ერთი წელიწადია, რაც გრძელდება
თავის უბედურებით უმაგალითო ომი და დასასრული კი არ უჩანს.
არ არის ისეთი მსხვერპლი, რომელსაც რუსის ხალხი შეუმინდეს,
არ აქვს საზღვარი იმ სულიერ ძალასა, რომელიც შეუძლია გამოი-
ჩინოს რუსის ხალხმა, რაც იცის, რომ იგი იცავს თავის კერას,
მთელ თაობათა შრომის ნდევს. მაგრამ ასეთი ახლანდელი ომი?
რა იცის რუსეთმა, რისთვის იღვრება მისი შვილების სისხლი,
რისთვის იხარჯება მისი მცირე ქონება? ომის დასაწყისში მას ეუ-
ბნებოდენ უმინარსო მალა-მალა ფრანგებს რუსეთის ინტერესების
შესახებ შორე აღმოსავლეთში; ახლა ცდილობენ დაგვარწმუნონ,
რომ რუსეთის სახელმწიფოს საჭიროა ომის გაგრძელება სრულ
დაუძლეურებლად. მაგრამ საზოგადოებრივი აზრი (რაც არ უნდა
თქვას ქვემდროშა ბრესლამ, რუსეთში არის საზოგადოებრივი აზრი)
ვერ გამოეთვლილება ასეთი უოვლად უმინარსო განმარტებით; იგი
დაუინებიათ თხოულობს გამოიკვავს და აიხსნას ის ბნელით მოსილი
კარემებანი, რომელთაც მიგვიფანეს შორე-აღმოსავლეთის სისხლით
მცელ დრამადე. საზოგადოების ხმა ამტკიცებს, რომ თქვენც
დიდათ ხასუხის მგებელი ხართ იმ ცრემლებისათვის, რომელიც ესდა
იღვრება მთელ რუსეთში როგორც მოაქრულ სასახლეებში, ისე
დარბობა ქონებშია, და დეს, ჩვენზე მოვლენილ განუხმელ
უბედურების წლის თავზე, უოველ რუსს უთვლება აქვს მოკთხოვით
ახლოთ ის ფარდა, რომელიც ფარავს შორე-აღმოსავლეთში არსე-
ბულ ჩვენ ინტერესების დიდ საიდუმლოს, და დაუფარავთ მოკვითხ-
რათ იმ კონცესიების ისტორია, რომლებთანაც დაკავშირებულია

თქვენი სახელი და თქვენ უთუთ უნდა შეასრულოთ ეს, თუ მტერი და-
ნათ მაინც შეგნენათ სამშობლოს წინაშე მსახურის გების გრძობ-
ბა, თუკი გრძობა და მუშაობა ისტორიკაპლუ გავიან დღე-
ვანდელ დასტყა და მოვიდვამ, ჩვენ გვერს გავიგოთ იმათი
სახელები, ვინც ბევრად ადრე თავისი პირადი ინტერესები ხალხის
ინტერესებთან გამოიყვანა და ასეთი სიადვილით ჩაგვევარა იმ უფს-
რულში, რომელიდანაც გამოსავალი აღარ ჩანს“.

მოსკოვის ფაბრიკა-ქარხნების პატრონებსაც მიუციათ მს-
რე საკრთო განმათავისუფლებელ მოძრაობისათვის. გახეთ „ნ.
ჟ.“-ში მოყვანილია მათი განცხადება: „უხანდელი აღდგომული
მდგომარეობა რუსეთისა და მრეწველობის გაჭირვებული მდგომარ-
ეობა აიძულებს მრეწველთ გამოუცხადონ მთავრობას, რომ რუ-
სეთის ხალხის სულიერი განწყობილება მრისხანე მუქარა არსებულ
წეს-წყობილებისათვის; რომ გერავითარი რეპრესია ვერ შეაჩერებს
მოძრაობას, რომელსაც დრმა ფესვები აქვს ხალხში და რომელიც
სულ ახალ-ახალ გვირგვინს იბამს; რომ რუსეთის მრეწველობის გა-
ძლიერება-გამარჯვება, მრეწველებსა და მუშებ შორის ნორმალური
დამოკიდებულების დამყარება და მუშის უფრო-ცხოვრების გაუმჯო-
ბესება შესაძლებელია მხოლოდ მაშინ, თუ რუსეთში დამყარდებ
ელემენტარული პირობები უფლებრივ სახელმწიფოსა. სხვათა შო-
რის აუცილებლათ საჭიროა:“

1. თანასწორობა ყველას მტკიცე კანონისა წინაშე, რომლის და-
ლისა და სიწმინდის შერყევა არავის არ უნდა შეეძლოს;
2. პიროვნებისა და მის ბინის სრული ხელ-უხლებლობა;
3. მინიჭება მუშისათვის შეკრების, გაფიცვის, შეკავშირების და
ყოველგვარ საზოგადოების შედგენის უფლებისათვის ინტერესების დასა-
ცველათ.
4. სიტყვის და წერის თავისუფლება, რადგან მხოლოდ ამ გზით
შეიძლება მრეწველობის განვითარება, მუშის საჭიროებისა და ინტერესე-
ბის გამორკვევა, მის ყოფა-ცხოვრების დამდგომარეობის გაუმჯობესება
5. რადგან არსებული კანონ-მდებლობა და წესი მისი შემუშავების;
სრულიად არ შეფერება თანამედროვე სახელმწიფო სამართალს, ხალხის
მოთხოვნილება და კერძოთ რუსეთის მრეწველობას, აუცილებელია, რომ
საკანონმდებლო ნორმების შემუშავებაში მონაწილეობას იღებდნენ რუსე-
თის ყველა კლასების წარმომადგენელი, მათ შორის მუშებიცა და ბრა-
წველებიც; იგივე წარმომადგენელი აუცილებლათ უნდა იღებდნენ მონა-
წილეობას სახელმწიფო ხარჯთ-ალრიცხვის განხილვაშიაც, რადგან ეს
ხარჯთ-ალრიცხვა სახელმწიფოს უძლიერესი იარაღია სამრეწველო საკით-
ხების გადაწყვეტის საქმეში;
6. საყოველთაო საგაღმებლო სწავლა და არსებულ სასკოლო
პროგრამების გაფართოება; ვრცელი თავისუფლება პირადი ინიციატივისა
(ნებართვის აღების მაგიერ საჭირო იყოს მხოლოდ განცხადება) სკოლე-
ბის, ბიბლიოთეკების და ყოველგვარ განმანათლებელ დაწესებულებათა
დაარსების საქმეში, რადგან ხალხის განათლებაშია ძალა და ძლიერება
სახელმწიფოსა და მრეწველობისა: რუსეთ-იპაონის უბედურმა ომმა მე-
ტათ ცხადათ დაამტკიცა ეს.

ქ. კალუგაში გუბერნიის სათავად-ახნაურთ კრებამ 9 იან-
ვარს 112 ხმით წინაღმდეგ ნწ-ისა მიიღო ადრესი, მალა-იაროს-
ლავეციის მარშლის ობინსკის მიერ შედგენილი. ამ ადრესში გამოთ-
ქმულია იმედი, რომ მთავრობა მიიწვევს ხალხის წარმომადგენლებს
სახელმწიფო მუშაობაში მუდმივი მონაწილეობის მისაღებათ. სანამ
ობინსკის ადრესს მიიღებდნენ, გამართულა თავად-ახნაურთბის
კერძო თათბირი, რომელსეცანც ობინსკის სხვათა შორის უთქვამს:

„განთავისუფლების სასიხარულო ამბავმა, რომელიც აქუქსანდ-
რე მეორემ შეატყობინა საზოგადოებას ზარის ხელშეკრულების
შემდეგ, დაგვიამა სეკსტობლის დამარცხების მიერ გამოწვეული
გულის-ტკივილი. ყველაფერი იმას მოწმობდა, რომ ეს გაფრთხი-
ლება ძლიერათ, რადიკალურათ, იმეტიქმელა მმართველ კლასებზე... მაგ-
რამ გავიდა ცოტა დრო და შევნიერი ყვაილები, სიყვარულით
მოყვლილი იმ ეზოქის მოღვაწეების მიერ, დატკენენ რეაქციის ეინულს
ქვეშ, და რუსეთის სინამდვილის ჭორიზონტზე უკვე გამოჩნდა შავ-
ბედიითი სახე დიმიტრი ტოლსტოისა. ყველაფერი მოიცვა მძიმე
ძიღმა. როგორც ყოველი ხელგანურათ გამოწვეული ძიღი, ესეც

არ იყო მშვიდობიანი და სახელმწიფო ორგანიზმს უშხანებდნენ
სულ ახალ-ახალ დამაძინებელ საშუალებას გაძლიერებულ წესის და-
ცვამდე და იაკუტის მხარეში ადმინისტრაციულ გადასახლებაზე,
და ბოლოს დადგა დრო ახალი გაფრთხილებისა. სეკსტობლის
ეზობის ნახევარ საუკუნის იუბილის დღესასწაულებზენ ვეტრე-მავ-
ლეს ციხის ზარბაზნების უტყუოდ სრულით-კი არა, არამედ ნამდ-
ვილ სამხედრო სრულით შორე-ადმისავლეთში. გავიდა ერთი წე-
ლიწადი ამ სისხლის ქელებსა; უკიდურეს ძაღის მოხმარებისა,
ტანჯისა და დამცირებისა; უკვე მეორე ფლოტი, ეხლა-კი შერცხ-
ვნილი, ჩაძირეს ან ააფეთქეს მტერს გადაცემულ შერცხ-არტურის
ნაზირებთან. ნუ თუ შემდეგშია უნდა მოგველოდეს მზგავსი კატა-
სტროფა? ნუ თუ ჩვენი შეიღებიც უნდა დიზარდონ ოფიციალურ სი-
ცრუისა და უფაველვარ ძაღმომრეობის ატმოსფერაში? ვიქონიოთ იმე-
დი, რომ არა. ვიქონიოთ იმედი, რომ უმადლეს ბრძანებაში აღ-
ნიშნულ რეფორმებს მადე დაასრულებენ და რომ ეს რეფორმები
არ იქნება მარტო იმ უკანონობათა მისხობა, რომლებითაც ასე შე-
ბორკილი იყო ჩვენი ცხოვრება. ამ მხრივ ყველაზე საუურადლებო
არის ზრუნვა მუშებზე და გლეხების გათანაწორება სხვა წოდებას-
თან, და ჩვენ ახსურები, სიამოვნებით ვეგებებით ასეთ დაწვებუ-
ლებას. ბოლოს დადგება ისეთი დრო, როცა გერავინ გვისუფაღუ-
რებს ჩვენ პრივილეგიებს, როცა ახსურის ქველბა გახდება სინო-
ნიმი მოქალაქის ქველბისა.»

მერცხლების სიმღერა.

იმედის ტალღამ გულს დაკრა,
სიმებმა დაიწკრიალეს,
ბაღში იფეთქა კოკორმა,
მერცხლებმა შეიფრთხილეს.

თანაც მღერიან ჭიკჭიკით:
„ზღვა ღელავს ქარიშხალია,
და გაზაფხულის შემქნელიც
მხოლოდ მის ძალთა ძალია!“

მას დავთამაშებთ, მის ზვირთებს
გულით ვეკვრებით, ვსრიალებთ,
მივფრინავთ განთიადისკენ,
მანძილი გამოვიარეთ.

გემს მივდევთ, ტალღა-ტალღაზე
შემუსრავს, ვიცით, იალქანს
და ქარიშხალი მის ანძას
დაკრავს და სალ-კლდეს მიარტყამს!

მაშინ ჩადგება გრიგალი,
ზღვაც მხოლოდ მაშინ დაცხრება,
როს მოშლილ გემის ნაფოტი
ჰაერში გაიფანტება!

მანამდისინ-კი ხომალდსა
მივდევთ მომწყვდელულს ზვირთებში,
ვიცით, რომ ბოლო მოელის,
მალე გარიყავს კიდეში!

მიტომ გულს დაკრა ტალღამა
იმედმა დაიფრთხილა,
რომ ბრძოლაშია მხოლოთა
მშვიდობის ტკბილი ფიალა!“

ასე მღერია მერცხლები,
ზღვა კი ქუხს, ღელავს, ღრიალებს,
აფრა იხვევა, ანძა თრთის,
გემი უკულმა ტრიალებს!

ი. ევლოშვილი.

თაგუნას ზღაპარი.

მე თაგვი გახლავარ, წრუწუნა—თაგუნა. ბნელეთში ვცხფრობ, იატაკ-ქვეშ. არ გეგონოთ, რომ სინათლეს გაფურბოდე! სრულიადაც არა! ბარემ მეც ძალიან მიყვარს სინათლე, მაგრამ, რა გაეწყობა, როდესაც,—ამოვყობ თუ არა ჩემ წვეტიან ცხვირს ქუქრუტანაში სინათლის დასანახავათ, საზარელი ჩხავანა—კატა ისეთ ნაირათ დაეღავს ხოლმე თვალეებით, რომ იძულებული ვარ უკანვე ჩავცუნცულდე, იატაკ-ქვეშ. მერე რამდენი ჩემისანა თაგუნა გამხდარა მისი წვეტიანი კლანჭების და ბასრი კბილების მსხვერპლათ! ოჰ! რა მეჯავრება ის საძაგელი! ღამ-ღამობით კი, როცა ჩხავანას ჩაეძინება, ფეხ-აკრფით ამოვდივარ იატაკზე და სადმე კუნტულში მიმაღული, ყურს ეუფდებ მოხუც ბებიას, რომელიც უცნაურ ზღაპრებს უამბობს ხოლმე თავის პატარა შვილიშვილებს. უზღაპროთ იგინი როდი დაიძინებენ! ძალიან შემიყვარდა ბებიას ზღაპრები და, ვაი თუ ჩხავანა კატამ წამამწაროს მათი ყურის გდება! ახლა ამბობენ, კატა საშინლათ დაუძღურდაო, და მეც იმიტომ ვბედავ ასე ხმა მალლა ლაპარაკს. ეს ზღაპარი ბებიას ნათქვამია და მინდა სხვებსაც გავუზიარო.

აბა ყური დამიგდეთ, თაგვებო, და თუ მოგეწონებათ შემდეგშიაც გაიამბობთ.

მზე-ქალი.

ადამიანის ძენი იყვენ ყველა ისინი, მშობლები კი არ ახსოვდათ.

ლომის სიმამაცე და გაბედულობა, ვეფხის სიცქვიტე, ქარის თავისუფლება და თვითნებობა,—აი მათი თვისებები.

მაინც მიწის შვილები იყვენ და მიწასაც დედა-მიწა უწოდეს.

მხოლოდ ერთი მათგანი არ იყო მიწის შვილი—მზეთუნახავი, მოკაშკაშე—ქალი.

უშვენიერესი ვარსკვლავი ზეცის გაღვივებულ მკერდზე მომწყდარიყო და, ქალათ ქცეული, დედამიწაზე დავარდნილიყო.

მარმარილოს ქანდაკებას გავდა მისი ახოვანი ტანი. მისი თვალები ზღვა იყო.

მაგრამ ბობოქარი და მღელვარე ზღვა კი არა! ზღვა წყნარი, ღრმა, უფსკერ-უკიდო;

როდესაც ლურჯი ზეცის გუმბათი იცქირება მასში და ბრწყინვალე მზე თავის გახურებულ სხივებს აბანავებს მის გრილ სიღრმეში.

ის კი—ზღვა—იღიმება და წყნარათ შეხარის მზის და ზეცის სილამაზეს.

მარმარილოს ბეჭებს საუცხოვო ნაზი ფრთები უშვენებდენ: ფერადი ფრთები—ისეთი, როგორიც გაზაფხულის ნაზ პეპლებს აქვთ ხოლმე.

მზე-ქალი უწოდეს მას ადამიანებმა.

მზე-ქალი ზეციერი იყო, ადამიანები კი მიწიერები. და ზეციერი ცხოვრობდა მიწიერთა შორის.

ყველანი შეხაროდნ მზე-ქალსა და ვერ წარმოედგინათ უიმისოთ ცხოვრება.

მზე-ქალიც დახაროდა მათ და ერთ ნაირათ უღიმოდა თითოეულს მათგანს და ყველას ერთათ.

ბედნიერი იყო მზე-ქალი, რადგან ყველას უყვარდა იგი უსაზღვრო და უანგარო სიყვარულით.

ბედნიერები იყვენ ადამიანებიც—ლომებრ მამაცნი და უშიშარნი, ვეფხივით სწრაფნი, ქარივით თავისუფალნი.

ცხრა მთას იქით ცხოვრობდა ასთავიანი დევი. ჯოჯოხეთივით სასტიკი და სიკვდილივით დაუნდობელი.

ჯურღმული იყო მისი ბინა, უმანკო სისხლით იკვებებოდა და თვით სათაელს ექომაგებოდა ცბიერებაში.

მგლები, დათვები, გველები და ვეშაპები ფეხს ულოკავდენ საზიზღარ დევს და მლიქვნელობდენ წინაშე მისი ძლიერებისა.

მას კი ყველანი სძულდა გარდა თავის თავისა. შეშურდა ასთავიან დევს ადამიანთა ბედნიერი ცხოვრება.

გადმოიარა ცხრა მთაი და მივიდა იქ, საცა ცხოვრობდენ მზე-ქალი და ადამიანები.

თვალი მოკრა მზე-ქალსა და აუტოკდა ღვარძლიანი გული.

— რათ უნდა მზე-ქალი ადამიანებს? ფიქრობდა დევი.

— უიმისოთაც კარგათ იცხოვრებენ იგინი.

იქცა დევი ღამაზ ყმაწვილათ და მივიდა მზე-ქალთან. თაყვანი სცა ცბიერმა და ეამბოროს მის ფეხთა მტვერსა.

— მოციმციმე ვარსკვლავო ზეციერო! სამოთხის ასულო, მზეთა-მზეო, მნათობო, სიხარულო და ნეტარებაე! ცხრა მთაი გადმოვიარე მშიერ-მწყურვალმა და უსუსურმა ჰაბუკმა შენი სიკეკლუცის სახილავათ... ის და დამჩენია სანანებლათ და სავალალოთ, რომ ორი თვალი მაქ და არა ორასი, რომ უფრო-დავტკბე შენი შვენიერების ცქერით... იმას-ღა ვწუხვარ, რომ ერთი ენა მაქ, და არა ასი, რომ ღირსეულათ ვაქო და ვადილო შენი შვენება...

ეუბნებოდა ჰაბუკათ ქცეული დევი, გულ-ღვარძლიანი, ჯოჯოხეთივით სასტიკი და სიკვდილივით დაუნდობელი ეთერის მსგავსს გულთა—გულს—მზე-ქალსა.

მხოლოდ მაშინ მიხვდა მზე-ქალი თავის უბედურებას, როცა უწმინდურმა დევმა სისხლიანი ხელები მოხვია მის ალვა—ტანს.

რკინის სალტებივით შემოერტყა დევის ხელები და სული შეუხუთა.

— თავისუფალნო ადამიანებო!.. ჩემი თავი წავართვეს... იღუპებით... მიშველეთ!

ამოწყდა სპეტაკ გულიდან შეშინებული და სასოწარკვეთილი ხმა მზე-ქალსა.

გვიან-ღა იყო.

ადამიანები დაძაბუნდენ, მოღუნდენ, მონათ იქცენ, რადგან მზე-ქალი შეპყრობილი იყო. ლომივით გულადნი—კურდღელივით მხდალნი შეიქნენ. ვეფხივით სწრაფნი—ჭიასავით მხოხავათ გადიქცენ.

ქარივით თავისუფალნი—მონებათ გახდენ.

პირქვე დაემხო სუყველა და თაყვანი სცა დევს.

— ჩვენ შენი ფეხთა მტვერი ვართ! მოგვექეც ისე, როგორც შენი ნება იყო.

კანკალით ეუბნებოდნ დაჩოქილები გულ-ზვიად დევსა.

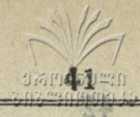
— ხა-ხა-ხა-ხა!

ხარხარებდა საზიზღარი დევი და ათასი საყვირის ხმასავით ისმოდა მისი საზარელი ხარხარი.

მზე-ქალი კი შეპყრობილი, დასუსტებული უღონოთ აქანებდა თავის ფერად ფრთებს და მისი ცრემლები, მარგალიტათ ქცეულნი, ღაბაღუპით ჩამოიშობდნ მიმკრთალებულ ლოყებზე.

ადამიანები კი პირქვე დაძაბილი იყვენ და შიშისაგან ვეღარ გაეხედათ ზევით ახედვა.

ბოროტმა დევმა მათ მხეცები მიუსია:
დათვები, მგელები, გველები და ვეშაპები დაერივნ უღა-
ნაშაულო ადამიანებს.

დადგა სისხლის ღვარი, რომელშიაც იხრჩობოდა ხალხი.
ამ სისხლით, უმანკო, სისხლით დევი იკვებებოდა.
დაძაბუნებული ადამიანები კი გაიძახოდნენ:
— იყოს ნება ღვთისა და მეფეთ მეფის—უძლეველი დე-
ვისაო.

გავიდა დრო და ჟამი.
სისხლის მორევში ცურავდნენ ადამიანები და მხეცები
შეუბრალებლათ დათარეშობდნენ მათ შორის.

მურტალი დევი კმაყოფილი იყო, რადგან ადამიანების
ტანჯვა მის ბედნიერებას ნიშნავდა.

მზე-ქალი კი ცხრა კილტულში ჩაკეტა მან და ვეშაპები
მიუყენა მცველებათ.

დაუწყლულდა გული და დაეტანჯა სული ადამიანებს.
მიხვდნენ, თუ რას ნიშნავდა მათთვის მზე-ქალის დატყვე-
ვება და დევის ბატონობა.

მიხვდნენ და მოენატრათ მზე-ქალი, მაგრამ დაძაბუნებული
და დამონავეებული იყვნენ და ვერაფერს ბედავდნენ.

მხოლოდ ასში ერთი თუ გამოერეოდა გულადი და და-
იძახებდა:

— ძმებო! გვეყოფა ტანჯვა-წვალება! დროა დავიხსნათ მზე-
ქალიო!

შიშით შეპყრობილი ძმები თითონვე ჩააჩუმებდნენ მის
კეთილშობილურ ხმას და სიცოცხლესაც უსპობდნენ გულად
ძმას.

და ასე: ძმა ძმის სისხლსა ღვრიდა და დევს კი უხაროდა
და ხარხარებდა.

გავიდა კიდევ დრო და ჟამი. უფრო აუტანელი შეიქნა
ადამიანთა ცხოვრება და უფრო გაძლიერდა მათი სურვილი
მზე-ქალის დახსნისა.

ახლა მალლა გაისმა ხმა მრავალ დატანჯულთა.
შეკრთა ას-თავიანი დევი. ბრაზ-მორეულმა მიუსია უთ-
ვალავი მხეცები და ჩააჩუმა თავხედები.

წითლათ შეიღება არე-მარე. კენესა და გოდება თვით
ზეცაქდი აღწევდა, მაგრამ ჯერ კიდევ ვერ გაებდათ პირდა-
პირ შებრძოლება ძლიერ დევთან.

ვერ შეარყიეს ძლიერება ას-თავიანისა.
მზე-ქალი კი ცხრა კილტულში იჯდა.

ესმოდა უმოწყალო ჟღერის ხმა, მწარე ქვითინი და
გოდება ადამიანთა და სუსტათ აქანებდა თავის ლამაზ ფრთებს.

ის შეევედრა ლურჯ ზეცას, რომლის მკერდზე უხმოთ
დაცურავდა მრავალი მნათობი:

— ხომ გესმის ყველაფერი! მიეც ძალი ადამიანთა, რომ
დამიხსნან აქედანო.

ისმინა ზეცამ თავის შვილის ვედრება.

მოიწყვრტა მოქარგულ საკინძზე პატარა მოციმციმე
ვარსკვლავი და ოქროს ჩიტათ ქცეული ადამიანებს წარუგ-
ზანა.

მწვანე ხეს შემოჯდა ოქროს ჩიტი და იწყო საამური
გალობა.

თითეული ხმა გალობისა ცეცხლის წვეთივით ეცემოდა
ადამიანებს გულში და ბრძოლის წყურვილს უღვიძებდა.

იგრძნო დევმა, რომ საფრთხე მოელოდა.

უფრო გაუძლიერა დარაჯები მზე-ქალსა და მეტი მხე-
ცები მიუსია ადამიანებს.

გვიან-ლა იყო.
აზვირთებულ ზღვასავით საშიში შეიქნა შეერთებული
ძალა ადამიანებისა.

ვერავითარი კლდე ვეღარ შეაკავებდა მის აქაფებულ
ტალღებს.

იკადრა დევმა გაქცევა.
მაგრამ სად გაიქცეოდა!

კოჭებში გამოუდგნენ მას და იქ ჩაარჩვეს, იმ ჯურღმულ-
ში, სადაც წინათ ბინა ქონდა. ეცნენ ცხრა კილტულს, შეამ-
ტვრიეს და გამოიყვანეს კეკლუკი მზე-ქალი. გაილიმა მზე-
ქალი და ნაზათ გაშალა ფერადი ფრთები.

თავისუფლათ ამოისუნთქეს ადამიანებმა და იწყეს ბედ-
ნიერი ცხოვრება...

მოხუცმა ბებია ბევრათ უფრო კარგათ უამბო ეს ზღა-
პარი თავის პატარა ბაღიშებს, მარა, რა გაეწყობა! ასეც
რომ გადმოგეცი, ის კი არ გიკვირთ? შე იმიტომ მომეწონა
ეს ზღაპარი, რომ ჩვენ ცხოვრებას ძალიან გავს, არა თავვე-
ბო? წარმოიდგინეთ, ვითომც ის ას-თავიანი დევი ჩხავანა
კატა იყოს და ადამიანები კი-ჩვენ, მაგრამ მზე-ქალი ვინ-ლა
არის? მე პატარა ვარ, ქვეყნის არაფერი გამეგება და, ვინ
იცის, ეგებ ჩვენც გვეყავდა ოდესმე მზე-ქალი?
თავგებო! თუ ვინმემ იცით შემატყობინეთ.

თავგუნა.

დღევანდელი სიჭყვეა-გამმული მწერლობის როლი და
მნიშვნელობა.

„ამაო ამაოებათა ყოველივე ამაო“, ამბობს მოხუცი
ბრძენისოლომონი.—დასტკბით სიცოცხლით, იგემეთ ყოველ
გვარი სიტკბოება-სიამოვნებაო, ამბობს ებიკური.—ფუქი და
წარმავალია ყოველივე ბედნიერება არსად არ არსესობსო, მო-
გვითხრობენ შოპენგაუერი და ჰარტმანი. ერთი სიტყვით,
მთელი ისტორიის ამოდენა მანძილზე ვერ შეხვდებით ორს
იმისთანა ნიჭს, რომლებიც ერთნაირათ უყურებდნენ ცხოვრე-
ბას. ყოველი ჩვენგანი კი გრძნობს, რომ სიცოცხლე უდიდე-
სი, შეუდარებელი ბედნიერებაა, ცხოვრება—უდიდესი, შეუ-
დარებელი სიამოვნებაა; სულთმობრძავი მეფე გულის სიღრ-
მეში შენატრის იმ ქუჩის მაწანწალას, ნაფლეთებში გახვეულს,
რომელსაც საღი აგებულების მეტი არაფერი აბადია რა.
გადაავლეთ თვალი კაცობრიობის ისტორიას და დარწმუნდე-
ბით, რომ უმეტეს შემთხვევაში დიდი უმრავლესობისათვის ეს
უდიდესი ბედნიერება უბედურების დაუშრეტელ წყაროთ გა-
დაქცეულა და ეს შეუდარებელი სიამოვნება ისეთ აუტენელ
ტანჯვათ და ვაებათ, რომ ხშირათ გაისმის ყოველ კუთხიდან:
ღმერთო, როდის მოეღება ბოლო ჩემს ტანჯულ ცხოვ-
რებასო.

შეშინებულმა და გულ-გატეხილმა ადამიანმა ოცნებას
მისცა თავი; დედამიწა და ეს ცხოვრება უარჰყო და შორს—
ზეცა დასახლა ანგელოზებით და ღმერთით; ეს ქვეყანა ადა-
მიანთა გამოსაცდელათ, გაბმულ ბადეთ დასახა და თავს ინუ-
გეშებს იმ სამოთხეთი, რომელიც იქ, სადღაც შორს არის და
რომელიც მის სიკვდილს შემდეგ მოეღის.

ცხადია, აქ რაღაც შეცდომაა: ან ცხოვრება მართლაც
ტანჯვაა თავის თავათ, ან ადამიანმა გაურია ამ სიამოვნებაში
ძირ-მწარე. გადაავლეთ თვალი, ერთი მხრით, ამწვანებულ
ქალას გაზაფხულის მზიან დღეს, მეორე მხრით ყველა ნორჩი
ცხოველების ბუნებას და ცხოვრებას, შემდეგ კაცობრიობის
მოქმედებას ისტორიის განმავლობაში.

სულ უბრალო ყვავილსაც რომ შეხედოთ მინდორში,
იმის ფოთლებზედაც მხიარულება და სიცოცხლის სიტკბოე-
ბა აღბეჭდილი; ჩიტების ჭიკჭიკი, ფოთლების შრიალი, მდი-

ნარის რუხ-რუხი, მწერთა სისინი, — ყოველივე საერთო ბედნიერების, საერთო ნეტარების მატარებელია. შეადარეთ პატარა ბავშვი, პატარა ხბო, ბატკანი და გოჭი ერთმანერთს; მათს ცხოვრებაში დიდ მზგავსებასა პოვებთ, ყველა ესენი იძინებენ მხოლოდ იმიტომ, რომ დაისვენონ და მზის სხივებს მოცუნარის სახით შეეგებონ, რომ ხელახალი სიამოვნება, ხელახალი ბედნიერება გამოართვან მიმდინარე დღეს; სიხარულის მეტი მათს გულში არაფერია, მზიარულების მეტს ისინი არაფერს ეძებენ; თუ კუჭი არ აწუხებთ, ისინი ყოველის ფრით კმაყოფილი, ყოველის ფრით ბედნიერნი არიან; ბედნიერებით მოქანცულნი ისვენებენ, რომ ხელ-ახალი ბედნიერებისათვის ძალ-ღონე მოიკრიბონ. გაზაფხულის უსულო ბუნება და ნორჩი სულიერი არსებანი წარმოადგენენ გაურყენელ სიცოცხლეს ცხოვრების წმინდა სათავეში; ის, ვინც დაუკვირდება ამგვარ სურათებს, დამეთანხმება, რომ სიცოცხლე წმინდა, გაურყენელი, მართლაც უდიდესი ბედნიერებაა და ცხოვრება წმინდა, გაურყენელი, უდიდესი სიტკბოება და ნეტარებაა. ახლა გადაავლეთ თვალი კაცობრიობას და დარწმუნდებით, რათ გადააქცია მან ეს ცხოვრება. კაცობრიობამ შექმნა მონობა და მონებით ვაჭრობა, კაცობრიობამ შექმნა ყმა და ყმების გაყიდვა, კაცობრიობამ შექმნა ომი და სისხლის ღვრა, კაცობრიობამ შექმნა სიმდიდრე და სიღარიბე და მრავალი სხვა იმგვარი პირობები, რომელთა წყალობით ზოგი თავს იკლავს, ზოგთა კლავენ, ზოგს აღრჩობენ, ზოგს ხვრეტენ ტყვეით და სხვა.

ამგვართ ადამიანი თვითონვე გადააქცია თავისი სიცოცხლე უბედურებათ და თავისი ცხოვრება ტანჯვა-ვაების წყაროთ. ადამიანის სიცოცხლე მეტათ ხანმოკლეა. მთელ მარადისობაში ყოველ ჩვენგანს ერთხელ გვეძლევა აზრი და გრძობა. ბუნების ცვალებადობას, სამყაროს არსებობას, დროს არავითარი დასასრული არ ექნება და ასეთ თვალ-გადუწვდენელ ჯურღმულში რამდენიმე ათეული წელიწადი, რომლითაც ადამიანის სიცოცხლე განისაზღვრება, ელვასავით მალე ქრება. ასეთ პირობებში ადამიანი ცდილობს, ამ მოკლე დროთი რაც შეიძლება აზრიანათ ისარგებლოს და აზრიანათ იცხოვროს, ე. ი. ისე მოაწყოს თავისი ცხოვრება, რომ რაც შეიძლება მეტი სიამვნება და კმაყოფილება მოუპოვოს როგორც თავის სულს, ისე თავის ხორცს. უფრო მარტივათ რომ ვთქვათ, ასეთ პირობებში ადამიანი ცდილობს, ისე იცხოვროს, რომ რაც შეიძლება მეტი ბედნიერება მოიპოვოს. მაგრამ ბედნიერება ქარს არ მოაქვს ციდან, არც მიწიდან ამოდის მძლავრი ნაკადულივით, რომ ყველას სათრობათ ეყოს; მას შექმნა უნდა ქვეყანაზედვე, ადამიანთა საზოგადოებაში. აი აქ იწყება საფუძველი ყოველგვარი საზოგადოებრივი უთანხმოებისა და უსამართლობისა. ბუნებისაგან რომ ისე იყოს გაწესებული, რომ ყოველ ადამიანს ცალკე პატარა ციავი ეძლეოდეს საცხოვრებლათ და სრულ კუთვნილებათ ისე, რომ ადამიანი ადამიანს არსად არაფერში შეეყრებოდეს, ცხოვრების ბედნიერათ მოწყობა მეტათ ადვილი და მარტივი კითხვა იქნებოდა. არავითარი უფლებანი, არავითარი ვანონები, არავითარი ზნეობრივი კოდექსები აღარავისათვის იქნებოდა საჭირო. ყოველი ადამიანი თვითონ მოაწყობდა თავის ცხოვრებას ისე, როგორც მის გემოვნებასა და ბედნიერების საზომს შეეფერებოდა. მაგრამ ყველა ახლო-ახლოს ვართ შეგგუფული, ყველა ერთათა ვცხოვრობთ. ამ საერთო ცხოვრებას ეწოდება საზოგადოებრივი ცხოვრება. რა ინსტინქტებით, რა მისწრაფებით შემოდგა ფეხი ადამიანმა საზოგადოებრივ ცხოვრებაში? ადამიანის უმთავრესი ინსტინქტი საკუთარი თავის სიყვარულია; მისი უმთავრესი მისწრაფებანი საკუთარი ბედნიერების მოპოებაა. მაგრამ ერთათ ცხოვრება და პირადი ეგოიზმი საზოგად-

ობაში ამეფებენ აუცილებლათ მუშტის ძალას. მუშტის ძალა კი ბადავს ერთისაგან მეორის დაზავებას, ძალ-მოძრებას, ათასგვარ უსამართლობას, ერთის ბედნიერების მეორეს უბედურებაზე აგებას და სხვ. ამგვართ, საერთო ბედნიერება ქრება და მის აღავას მეფდება ძალმოძრებოთ გამაგრებული უმცირესობის ბედნიერება უმეტესობის უბედურებაზე. დროთა განმავლობაში საზოგადოების მცირე ნაწილი ბატონდება და იმონავებს უმეტესობას. უკანასკნელმა უნდა იშრომოს მთელი თავისი სიცოცხლე, უსიამოვნოთ დალიოს დღენი მხოლოდ იმისთვის, რომ გაბატონებულ ნაწილს საშუალება მიეცეს, უსაქმურათ და სრულ განცხრომა-ფუფუნებაში გაატაროს თავისი წუთისოფელი. თავისი ნებით მონათ არავინ არა ხდება, ამიტომ გაბატონებული ნაწილი ყოველგვარ ძალდატანებას ხმარობს, რომ დამონავებულმა ხელები არ აიშვას. ბედნიერება და განცხრომა იმგვარი თვისების საქმელია, რომ მელმაც გაძლომა არ იცის: რაც უფრო მეტსა ჭამთ, იმდენი უფრო და უფრო მეტი გინდათ. ამიტომ რაც უფრო მძლავრია გაბატონებულთა მისწრაფება განცხრომასა და ფუფუნებისკენ, მით უფრო ძლიერია დამონავებულთა ალაგმვა და შევიწროება: ყოველგვარი ზომია მიღებული, რომ უკანასკნელთა გააღამიანება არ იფიქრონ და დაკმაყოფილდენ მხოლოდ პირუტყვის მდგომარეობით. ბიბლია მოგვითხრობს ერთი ჯორის შესახებ, რომელმაც ენა ამოიღვა, როცა ნამეტანი გაუქირდა. თუმცა ადამიანს ამ საბრალო ჯორზე გაცილებით მეტი მოთმენა აქვს და ენას სულ ყველა კბილებს უჭერს მაგრათ მაშინ, როდესაც მას მისივე ხელით ტყავს აძრობენ, მაგრამ არის ცხოვრებაში იმგვარი მომენტები, როდესაც ეს ყოველად მთმენი ორფენიც ენას ამოიღვამს ხოლომე. ერთ-ერთ ამგვარ მომენტს წარმოადგენს დღევანდელი დღე.

რას წარმოადგენს დღევანდელი საზოგადოება? როგორი ნაწილებისაგან შედგება ის? დაიწყეთ თავიდან.

ცხოვრების სათავეში დგას ეგრეთ წოდებული ბიუროკრატია. დღევანდელი საზოგადოებრივი ცხოვრების მთელი სიმძიმე ხალხს აწევს კისერზე და ამიტომ მისი მდგომარეობაც ყველაზე უფრო აუტანელია. მის მხრებზე შემდგარია რამოდენიმე საართულათ საზოგადოების სხვადასხვა ნაწილი; ყველა ამ ნაწილის წევრების მდა და ფუფუნებისა და განცხრომის წყურვილი დიდია, ყველას წყურვილი კი ამ ხალხმა უნდა დააკმაყოფილოს. თუ მივიღებთ მხედველობაში, რომ დღევანდელ საზოგადოებაში ხალხი ყველა დანარჩენ ნაწილებზე გაცილებით მეტია, აქედან ისიც ცხადი იქნება, რომ დღევანდელ საზოგადოებაში უმეტესი ნაწილის ცხოვრება ბედნიერების ნიშან-წყალს მოკლებულია. რომელი დროც უნდა აიღოთ და რომელი საზოგადოებაც, ყველგან ერთ და იმავე სურათს შეხვდებით: უმეტესობას მონობის უღელი ედგა კისერზე და ბედნიერი მონა ხომ აბსურდია— შეუძლებელია. ამ გვარ პირობებში რა არის საჭირო, რომ კაცობრიობამ თავისი ცხოვრება შესაძლებელი ბედნიერებისაკენ მიმართოს? ამისათვის საჭიროა, რომ საზოგადოების უმეტესობამ ანუ ხალხმა მძიმე ტვირთი მოიშოროს და სრული და განუსაზღვრელი თავისუფლება მოიპოვოს, ე. ი. საჭიროა თავდაპირველათ, რომ საზოგადოება განთავისუფლდეს.

რა ახასიათებს თავისუფალ საზოგადოებას? უპირველესათ საზოგადოების თავისუფლება გამოიხატება იმაში, რომ ის არავის არ ემორჩილება, მას არავითარი ბატონ-პატრონი არა ყავს, არავითარი მბრძანებელი—ის თვითონ არის მბრძანებელი. ამგვარ საზოგადოებაში წევრთა შორის სრული თანასწორობა და თავის უფლება არსებობს, წოდებრივი და კლასობრივი პრივილეგიები სრულებით უარყოფილია და ყველა ემორჩილება საერთოთ შექმნილ და საერ-

თუ კანტროლის ქვეშ მოქმედ კანონს; ყოველივე ეს კი თავისთავად მოითხოვს აზრის, სიტყვის, სინიღისის სრულ თავისუფლებას; ყოველ წევრს ამგვარი საზოგადოებისას საშუალება ეძლევა თანამედროვე კულტურული განვითარებისათვის; ყოველი წევრი განურჩევლათ სქესისა, ნიჭისა, წლოვანებისა და მოქმედებისა ცხოვრების მხრივ უზრუნველ-ყოფილია. ჯერ-ჯერობით ამით დავკმაყოფილდეთ. დღევანდელ საზოგადოებაში ვერ ნახავთ ვერაფერს იმის მზგავსს, რაც აქ ჩამოვთვალეთ. ამგვარათ ცხადია, თუ საზოგადოებრივი ცხოვრების პირობები არ შეიცვალენ, უმეტესობის ბედნიერება და ადამიანური ცხოვრება ყოველათ შეუძლებელია. ვინ უნდა შეცვალოს ეს პირობები? ბიუროკრატია? ბიუროკრატია ამ პირობებს არ შეცვლის იმიტომ, რომ თავისი თავის მტერი მხოლოდ ბრიყვი და სულელია. ბიუროკრატის მთელი არსებობა, ბედნიერება სწორეთ დღევანდელი ცხოვრების პირობებზეა აგებული და ერთი მითხარით, რა გიყი იქნება, ქუდი მოიხადოს და ხალხს მოახსენოს: ჩვენ გვეყო ბატონობა, ახლა თქვენ იბატონეთო! არა, ბიუროკრატია იმდენათ ქვეიანია, რომ ამას არ იზამს, ხოლო ისინი კი, ვინც ბანკეტებსა მართავენ, სხვადასხვა რეზოლიუციებსა წერენ, მაგარ-მაგარ სიტყვებს არახუნებენ სასტუმროების დარბაზებში, იმდენათ გულუბრყვილონი არიან, რომ ჯერათ, ვითომ ქალაქი და ფრაზები ცხოვრების პირობებსა ცვლიდეს.

ცხადია, არსებული ცხოვრების პირობანი უნდა შეცვალოს მან, ვისი ცხოვრების ინტერესებიც ამას მოითხოვენ, ე. ი. ხალხმა. ხალხი ყოველთვინ და ყოველ დროს უძღვევლი ძალაა, ყოველის შემძლებელი ცხოვრებაში, მაგრამ უბედურება ერთის მხრით იმაშია, რომ ხალხს გარკვეული შეხედულება არა აქვს არც ცხოვრებაზე, არც თავის საკუთარ ძალაზე; მეორე მხრით უბედურება ის არის, რომ ეს ძალა დაქსაქსულია; დაქსაქსული ძალა კი სუსტი ძალაა. ამიტომ თავდა პირველათ საქირთა მეტი შეგნების, მეტი სინათლის შეტანა ხალხში და შესაფერისი ორგანიზაცია. ვინ უნდა იღვას ასეთი როლი კისრათ? ხალხისავე შეგნებულმა ნაწილმა. ამ ნაწილს ორი გზა აქვს ზემოთ აღნიშნული მიზნის განსახორციელებლათ: მწერლობა და პრაქტიკული მოქმედება. ამგვარათ ჩვენ მიუხალოვდით იმ კითხვას, რომელიც სათაურში აქვს ჩვენ წერილს: რა მნიშვნელობა აქვს დღეს მწერლობას ანუ მწერლობის სპეციალურ დარგს—სიტყვა-კაზმულ ნაწილს. დღევანდელი საზოგადოება, გეოლოგიური ერთობა რომ ვთქვათ, რამდენიმე წყობას წარმოადგენს; ყოველ წყობას თავისი მწერლობა აქვს, მაგრამ პროგრესისათვის, საერთო ბედნიერების მოწყობისათვის მნიშვნელობა აქვს მხოლოდ ხალხის მწერლობას. აქ მე ხალხურ ნაწარმოებს კი არ ვგულისხმობ, არამედ იმ მწერლობას და იმ მწერლებს, რომლებიც ხალხის—უმეტესობის ინტერესს და ბედობაღს ემსახურებიან.

თუ სიტყვა-კაზმული მწერლობა ეცდება დღევანდელი ცხოვრების დასურათებით ხალხს შეაგნებოთ, თუ როგორია მისი ცხოვრება და როგორი უნდა იყოს, ადრე თუ გვიან დაჩაგრული მდგომარეობიდან განთავისუფლების სურვილი აღიძვრის, ტალღათ იქცევა და ხალხის ტალღა ძლიერია: ის მალე შეუჩერებლათ წაღვეკავს უსუფთაობას და ცხოვრებას გაწმენდს. ამგვარ მიზანს გარეშე დღეს ჩვენში სიტყვა-კაზმულ მწერლობას არავითარი მნიშვნელობა არა აქვს გარდა იმისა, რომ გათხოვების მომლოდინე ქალიშვილები გულის ფანჯალით გადაფურცლავენ, თუ სიყვარული და თავის მოკვლა მაინც იქნა შიგ. მე მეტყვიან, ამგვარი მიმართულება ცალ-მხრივია, ვიწროია; ყოველ გვარი ცალ-მხრივობა კი ახშობს და კლავს მწერლობას, რომელიც თავისუფალი უნდა იყოს

და უტილიტარიზმს არ უნდა ემსახურებოდესო. მწერლობა, უწინარეს ყოველისა, ცხოვრებას უნდა შეეფერებოდეს და ცხოვრებას ემსახურებოდეს. იქ სადა ადამიანი არ არის თავისუფალი, მწერლობასაც არ შეუძლია საზოგადოებრივ სარგებლობას გვერდი აუაროს. როდესაც თვით ცხოვრება მოითხოვს ტენდენციას, მწერლობაც ტენდენციური უნდა იყოს. და როდესაც საზოგადოება და ადამიანი განთავისუფლდებიან, მაშინ მწერლობასაც შეუძლია, სხვა გზა უფრო—ფართო, უფრო ვრცელი აირჩიოს.

ივ. გომაროვილი.

დღევანდელი სამართალი.

საზოგადოებაში მხოლოდ მაშინ შეიძლება დამყარდეს წესიერება, როდესაც საზოგადოების ყველა ნაწილი ერთნაირათ ემორჩილება და აფასებს კანონს. როდესაც კანონი ერთისთვის არსებობს და მეორესთვის არა, მაშინ კანონზე და სამართალზე ლაპარაკი არ შეიძლება.—ყველამ იცის, რომ გაუსამართლებლათ კაცი არ უნდა დაისაჯოს, კაცმა უნდა იცოდეს რისთვის სჯიან მას, რას აბრალებენ, რომ შეეძლოს თავის გამართლება—ეს არის უფლება ყოველივე მოქალაქისა, ყოველივე საზოგადოების წევრისა. მაგრამ, საუბედუროთ, ეს უფლება ირღვევა და ფეხით ითელება დღეს.

ზიხაროთ თქვენთვის სახლში, გკონიათ, რომ თქვენი მშვიდობიანობა უზრუნველყოფილია; შემოდის ზეფიცა და კანონის ძალით, რეგარც საზოგადოების მანვე წევრს, გაბატონებს. უმრავლესობის საქმე სასამართლოს კარგამდე ვერ მიადწევს და თუ მიადწია—იქაც არა ხართ უზრუნველყოფილი: საქმე გაიჩრევა ჩუმათ, საზოგადოების დაუსწრებლათ, სასამართლოს კარ-ჩაკეტილ დარბაზში.

სასამართლო, რომელიც ყველასაგან დამოუკიდებელი უნდა იყოს, რომელიც უნდა არჩევდეს საქმეს დაკვირვებით, აფუძნებდეს თავის განაჩენს კანონზე, წყვეტავს საქმეს პირუთაგნლათ, მიუდგომლათ, კანონიერათ, დღეს დამოკიდებულია სხვისგან. თვით სენატი, რომელიც სასამართლოს უმაღლესი დაწესებულებაა, რომელმაც თვალ-ყური უნდა ადევნოს სასამართლოებს, რომ ამ უკანასკნელებმა სამართლის პრინციპები არ შებღალონ, ვერ აცდენია დღეს გაბატონებულ ადმინისტრაციულ შეხედულებას.

ამის დასამტკიცებლათ მოვიყვანთ რამდენიმე მაგალითს. ვინმე კონოვალოვის ცოლს ქმრის მკვლელობა ბრალდებოდა. ეს საქმე ოლქის სასამართლომ გააჩნია. ნაფიც-მსაჯულებმა ქმრის მომკვლელი ქალი უდანაშაულოთ იცნეს და გაამართლეს. ამ საქმის შესახებ ბრალმდებელმა სენატში პროტესტი გადაიტანა. თავის პროტესტში იგი ამტკიცებდა, რომ ბრალდებულის დამცველებს უფლება არა ჰქონდათ ელაპარაკნათ „რომ იმათ ორი თვის განმავლობაში კარგათ შეისწავლეს ბრალდებულის თვისება და ხასიათი და დარწმუნდენ, რომ კონოვალოვის ცოლი მეტათ სუსტი ხასიათის არსება არისო, რომ მას ადვილათ დაიმორჩილებს კაცი და მოიპოვებს გილენასო“. ბრალმდებლის აზრს სენატი სრულებით დაეთანხნა და ოლქის სასამართლოს განაჩენი გააუქმა. როგორ დაასაბუთა სენატმა თავის განაჩენი, აქ ჩვენთვის საინტერესო არ არის; საინტერესო მხოლოდ ფაქტია და ფაქტი კი იმას დაადგენს, რომ ხშირათ სენატიც კი არ აძლევს ბრალდებულს ყოველგვარ თავის გასამართლებელ საშუალებას, როგორც ამას თხოულობს სასჯელთა წესების 612 მუხლი*).

საინტერესოა, აგრეთვე ხოზანოვების საქმის შესახებ სენატის განაჩენი. ხოზანოვებს ბრალდებოდა დაწვა. ეს საქმე სმო-

*) ამ საქმის შესახებ იხ. „Право“ 1904 წ. 861.

დენსკის ოლქის სასამართლოში გაიჩნა. საქმის გარჩევის დროს ნაფიცი მსაჯულები თავისუფლად დადიოდნენ თავიანთ სახლში, რაც კანონით სასტიკათ აკრძალულია და ბრალდებულმა კი შემდეგი საგულისხმეო სიტყვები წარმოთქვა: ადგილობრივ საზოგადოებასთან ერთად მაშფოთებს ეს ბოროტი მოქმედება და მივირის მცხოვრებლებმა, როდესაც სახლები ცეცხლით იბუგებოდა, არ დაიქირეს და არ ჩაადგეს ცეცხლში ხოზანოვები; კავკასიაში ამას უსათუოთ შესარულბდენ, ბატონო ნაფიცი-მსაჯულნო და თქვენ არ დაგქირდებოდით ამ ბოროტ-მოქმედების შესახებ განაჩენის გამოცხადებაო. — ამ ნაირ პირობებში მომხდარი ოლქის სასამართლოს გადაწყვეტილება სენატმა სრულებით კანონიერად იცნო*).

კანონიერად იცნო სენატმა აგრეთვე პავლოვის სექტანტების შესახებ ოლქის სასამართლოს გადაწყვეტილება. ეს საქმე თავიდან ბოლომდე უკანონოდ წარმოებდა. გამოძიებელი, რომელსაც ჰქონდა ეს საქმე მინდობილი, ჩვენებას ართმევდა მოწმეებს ცალ-ცალკე კი არა, როგორც ეს სავალდებულოა კანონით, არამედ ჯგუფ-ჯგუფად. საქმის გარჩევის დროს ბრალდებულის დამცველებმა გამოაცხადეს, რომ ზოგიერთი ბრალდებულნი სულით ავადმყოფები არიანო და ითხოვეს საქმის გადადება და მათი ჯეროვანი შემოწმება. ამ კანონიერ განცხადებას სასამართლომ არავითარი ყურადღება არ მიაქცია და ასე გასინჯეთ თავის განაჩენში არც კი მოიხსენია, რაც კანონის ძალით აუცილებელი საჭიროა. სასამართლოს ეს გადაწყვეტილება კანონიერად იცნო სენატმა*).

ამას წინათ ქ. კიშინიოვში არეულობა მოხდა. ამ არეულობის დროს ქრისტიანებმა ებრაელთა სახლ-კარი გაანადგურეს. ზოგიერთმა ამ აკლების მიზეზათ თვათ ადმინისტრაციის უმოქმედობა და ეყურადღებობა ჩათვალეს და ამის გამო საჩივარიც შეიტანეს სადაც ჯერ არის. თხოულობდნენ ზარალის აღდგენას. ეს საქმე, რასაკვირველია, სასამართლოს კარჩაკეტილ დარბაზში გაიჩნა. ამ ნაირ შემთხვევაში სასჯელთა წესდების 622 მუხლის ძალით ყოველ ბრალდებულს უფლება აქვს მოითხოვოს, რომ საქმის გარჩევის დროს იმის მხრით, სასამართლოს დარბაზში სამი ნათესავი დაესწროს. ეს კანონით მინიჭებული უფლება სასამართლოს თავმჯდომარემ შეზღუდა იმ მოსაზრებით, რომ სასამართლოს დარბაზი ვიწრო არისო, მაგრამ იგივე „ვიწრო“ სასამართლოს დარბაზი გაფართოვდა ჟანდარმერიის წარმომადგენელთათვის, რომელთაც კანონით უფლებაც კი არა აქვთ დაესწრონ საქმის გარჩევის დროს ამ ნაირ შემთხვევაში. ტყუილა ეცადნენ ვეჭილები დამტკიცებით მოსამართლეებისთვის, რომ ჟანდარმების სასამართლოს დარბაზში დასწრება არღვევს სასჯელთა წესდების 622 და 623 მუხლს, სადაც გარკვევით არის მოხსენებული, თუ ვისა აქვს უფლება დაესწროს საქმის გარჩევას. ეს საქმე სენატმა შარშან მაისში გააჩნა.

ბ-ნო სენატორებო. — თქვა, სხვათა შორის, გამოჩენილმა ვეჭილმა ვინავერმა, — 6—7 აპრილის ქალაქ კიშინიოვში, რაღაც აღმაშფოთებელი, გასაოცარი რამ მოხდა. საზოგადოებრივი ცხოვრება ძირიანათ შეირყა. ქუჩებში ადამიანთა სისხლის ნაკადულს ორთქლი ადიოდა... რკინის კეტებით იმსხვრეოდა ადამიანთა თავები, ითხრებოდნენ თვალები, საჯაროთ უბატურდებოდნენ ქალები... და ისინი კი, ვისაც დავალებული აქვს ყოველგვარ უწყისობას ბოლო მოუღონ, არ განძრეულან, გულდამშვიდებით უყურებდნენ გამხეცებული ბრბოს მოქმედებას და თითოც არ გაუძრევიათ საშინელი უსამართლობის მოსასპობლათ. საშიშია არა ის, რომ ადამიანში

მხეცურმა გრძობამ გაიღვიძა — ეს გრძობა ხშირათ იღვიძებს, საშიში ის არის, რომ არავინ არ გამოჩნდა ისეთი, რომ ეს მხეცი დამშვიდებია... ბ-ნო სენატორებო! ნუ თუ თქვენ არ გამოგლეჯთ კაცს ხელიდან სხვაზედ სასიკვდილოთ მოღერებულ დანას? ნუ თუ ეს ელემენტარული მცნება სავალდებულო არ უნდა იყოს იმ პირთათვის, რომელნიც საზოგადოების დარაჯათ არიან მოწვეულნი?... ებრაელების აწიოკებას, მათი ცოლშვილის დაწიოკებას, გაუპატიურებას და სახლკარის დანგრევას გულგრილათ უყურებს კიშინიოვის ადმინისტრაცია, მაშინ როდესაც იგივე ადმინისტრაცია გულმოდგინეთ იცავდა კიშინიოვის საბანკო და საკრედიტო დაწესებულებს. რა უფრო სავალდებულო იყო ადმინისტრაციისთვის — ხალხის ქლეთის შეჩერება, თუ დაცვა იმ დაწესებულებისა, რომლისთვის გამხეცებულ ბრბოს ხელიც არ უხლია!.. აკლებული ებრაელების საკასაციო საჩივარი სენატმა უყურადღებოთ დატოვა.

თუ რა აზრს გამოთქვამს სენატი გომელ ებრაელთა აკლების საქმის შესახებ არ ვიცით. ისეც ცხადია, რომ გომელის პროცესმა ნათლათ დაგვანახვა ადმინისტრაციის თავგასულობა, სამართლის დათურგენა და უსამართლობის გაბატონება. ვინ მოთვლის რამდენი უსამართლობა მომხდარა და ხდება ღღეს ჩვენში, მაგრამ 9 იანვარს პეტერბურგში მომხდარ ამბავმა ყველას გადაჭარბა. „9 იანვარს, ამბობს გაზეთი“ ნაშადნი, ქუჩებში შეიკრიბა მშვიდობიანი, უიარაღო ხალხი, რომელსაც ხელმწიფისთვის თხოვნის მირთმევა უნდოდა. ჩვენ გვეუბნებიან ეს აკრძალულიაო. ვთქვათ ეს ასეა, მაგრამ ნუთუ ჩვენი კანონი ამის გულისთვის სიკვდილით სჯის კაცს? ხალხი ბრძანებისამებრ არ დაიშალაო. ასეც რომ იყოს — განა ამისთვის იმოდენა ხალხი უნდა გაეჟლიტათ!.. დიახ, საზარელი რამ მოხდა 9 იანვარს პეტერბურგში. ათასი მშვიდობიანი მოქალაქე გამოათხოვეს წუთისოფელს, ათასი ოჯახი დარჩა უბატრონოთ... ამ ოხრათ დარჩენილ ხალხს პატრონობა და კანონის წინაშე გამოსარჩლება უნდა და კიდევ მოიწადინეს პეტერბურგის ნაფიციმა ვეჭილებმა გამოსარჩლება, მაგრამ იმ დასკვნამდის მივიდნენ, რომ იმ უსამართლო პირობებში, რომელშიაც ჩვენ ვიმყოფებით, შეუძლებელია ვისმე იურიდიული დახმარება გაუწიოს კაცმაო.

პოლიტიკური და იურიდიული ცხოვრების ნორმალური მოწყობა შეიძლება მხოლოდ მაშინ, როდესაც დაკანონდება პიროვნების, აზრის, სიტყვის, ბექედის, სარწმუნოების, კრების და კავშირების თავისუფლება და კანონის წინაშე საზოგადოების ყველა ნაწილის თანასწორობა. X

პ. ჯე — მე.

X ცოცხა რამ ვალადაკების თეორიაზე.

ამ ჩვენ დაბეჭდვებულ ქვეყანაში ერთობ დაჯარბილი და ტღანქი აზრები გვესმის. მწერლებში თუ პირად ღაზარაკში უველგანამა თუ იმ თეორიას, ამ თუ იმ ავტორის აზრს, შეხედულებას გადამხინჯებით, ორ-აზრგანათ განმარტებენ. რამეჯსამე კაცის სწავლა-მეცნიერებას თავისუფლათ ხსნიან, მის თეორიას ძაღდატანებით უსაბამებენ ფაქტებს და ასე ამგვარათ თავის გულ-ნადებს, ნაფიქრს და საზრგენებს გამჩენილი ავტორის მოძღვრების სახელით ასაღებენ. ამ ჯურის ვაგუბატნები სიტყვით თუ კაღმით, მორიდებლათ და ურცხვენეჯათ ისეთ უბირ აზრს მოახვევენ გამჩენილ მეცნიერს, რომ ყოველ კეთილ-სინდისიერ კაცს ამის გაგონებაზე თმა უაღუზე დაუღკება. რაგორც მოკესხენებათ ჩვენში ეკონომიურ მეცნიერებაზე და განსაკუთრებით მეცნიერულ სოციალიზმზე სჯა-ბასის, სიტყვით თუ კაღმით, მოღამი შემოვიდა, ესმით, თუ არ ესმით უველგანი ამ საგნებზე საუბრებენ; მეცნიერულ სოციალიზმის ავტორს თავისი აზრის დასამწმებლათ ასახელებენ,

*) იხ. Право. 1904 წ. 42, გ. 2004.

**) იხ. „Право“ 1902 წ. №-ბი 25, 26.

ზოგიც, ამავე ავტორების ნაფიქრს და ნაზრახვებს კრიტიკის ქარ-ცეცხლში ატარებს. ამ გვარ ხალხში უფრო საკულისხმონი გაშლილ ტაბლახე შემომწერივებული მოხასიენი არიან; ესენი სულ სხვადასხვა შეხედულების ვაჟბატონები განლაგან, სულ სხვადასხვა გვარათ მსჯელობენ. მხოლოდ ყველა ამათ ერთი რამ აქვთ საერთო: ყველა ეს გმირები ერთ სიგანზე მსჯელობენ, ერთსა და იმავე ავტორზე კამათობენ. ეს საერთო საბაზა ავტორი განლაგთ, როგორც მიხვდებოდით, „კაპიტალის“ ავტორი. იცნობდეთ, რა იმას დღეს აყენებენ! ერთი კალმის მოსმით, ამ ავტორის რთულ და ღრმა მოძღვრებას კამეტეგერებენ ხალხი. „კაპიტალის“ რთულ სისტემიდან ახლა განსაკუთრებით ერთი რამ აუგვიტებიათ, ეს განლაგთ ესრედ წოდებული „გალატაკების თეორია“ (die Verelendungstheorie), (აქვე უნდა შევნიშნოთ რომ ეს სიტყვა: გალატაკების თეორია მარქს ახსად არ უხმარია, ეს მას მხოლოდ მოკრიტიკეთ მიაწერეს), რომელსაც სულ გადამანინჯებით განმარტებენ. ამიტომ ჩვენ გვსურს ამ კითხვით დაინტერესებულ ხინთ, მოკლეთ განუშარტოთ, თუ რაში მდგომარეობს „გალატაკების თეორია“ და როგორ ესმოდა ეს თვით „კაპიტალის“ დამწერს.

მარქსი თავის „კაპიტალში“ ამბობს: „მუდმივი შემცირება კაპიტალისტ-მაგნატთა რიცხვისა, რომლის ზრდისის საკვებლობა უმცირესობის მონაკლდისა შეადგენს, ე. ი. ისტორიული ტენდენცია კაპიტალისტურ აკუმულაციისა*), ბაღებს მასისს (უმრავლესობის) სიღატაკს, დაჩაგრვას, დამონაგვას, დეგრადაციას, ექსპლუატაციას, მაგრამ ამასთან ერთათ ვითარდება მოწინააღმდეგე მოძრაობა. მუდმივ მადღდება მუშათა კლასი. გამუდმებით იზრდება მშრომელ ხალხის თვითცნობიერება, გაწვრთნა და ორგანიზაცია (Das Kapital, 793). იგივე ავტორი „მანიფესტო“ ამბობს: „ბურჟუაზიამ არა მარტო გაჭედა იარაღი, რომელიც მასვე ბოლოს უღებს, ბურჟუაზიამვე შექმნა ხალხი, თანამედროვე მუშათა კლასი—ზოლოტარიატი“.

ინდუსტრიის განვითარებამ, როგორც ეს ჩვეულებრივ ხდება, გაამრავლა პროლეტარიატი, რომელსაც მოუყარა თავი წარმოების ცენტრებში; ესენი ადვილათ იგებენ თავიანთ დაბეზვებულ მდგომარეობას. შედეგ კანუწივებელი განპროლეტარიატება შეძლებულ კლასთა წევრებისა, გამუდმებით ერეკება პროლეტარიატთა ბანაკში განათლებულ ელემენტებს, რომელთაც უფრო მეტი შუქი შეაქვთ მათში; მუშათა კლასი უფრო სასუსით ხედავს ბურჟუაზიულ წეს-წყობილების უგარგისობას. ამ მოკლე განმარტებიდან ცხდათ ჩანს რომ „კაპიტალის“ ავტორი სულაც იმ აზრისა არ უოფილა, ვითომ მუშათა მდგომარეობა აბსოლიუტურათ უკარგისდებოდეს, პროლეტარიატი, რაც დრო გადის ბეზადებოდეს, ვიდრე მთლათ არ მოიხმობა თანამედროვე წარმოების წესი. ამგვარ აზრს ხოლო ის მიაწერს მარქსს, ვინც სახსრებით არ იცნობს ავტორის რთულ მოძღვრებას. მარქსის სიზმარშიაც არ მოლანდება, ამგვარი „გალატაკების თეორია“. თუ ვინმემ უარყო ამ გვარი მოძღვრება, ეს ისევ მარქსმა; პირველათ მან უარყო ამგვარი შეხედულება. „გალატაკების თეორია“ როგორც მარქსის ნაწარმოების შინაარსი გვეუბნება, უნდა გავიგოთ, როგორც ტენდენცია, და არა როგორც აუცილებელი ტექშიარტება. უკვლასთვის ამკარა, რომ კაპიტალისტები მუდამ ცდილობენ სა-მუშაო დღის გადიდებას, სამუშაო ჩირას დაკლებას და ზედმეტი ღირებულების ჩაჯობას; მაგრამ იმავე დროს არც პროლეტარიატი ზის გულზე ხელდაკრეფილი, იგიც საშუალებას ეძებს კაპიტალის შიშივე უღელი თავიდან მოიშოროს. ესა კვანძი მთელი ბურჟუაზიული ცხოვრებისა; წინააღმდეგობაზეა აშენებული თანამედროვე კლასთა ბრძოლა. ეს თუმცა ასეა, მაინც ბურჟუაზიული ეკონომისტებს ყველა ეს არ ჯერათ, დაყენებით გვეუბნებიან: დიან, გალატაკების ტენ-

დენცია არსებობს, მაგრამ ეს წარმავალია, იგი მხოლოდ კაპიტალისტური წარმოების დასაწყისში არსებობს, რომელსაც კაპიტალისტური წარმოების მუდმივი განვითარება თანდათან სხობს ცხოვრებაში. ეს მოსაზრება მთლათ სიმართლეს მოკლეთულია. ჩვენის აზრით, შეიძლება დაიდიოს ზოგიერთ შემთხვევაში გალატაკების ტენდენციის მანვე გავლენა და არა თვით ტენდენცია, ვინაიდან ეს ტენდენცია მჭიდროთ არის შეკავშირებული დღევანდელ წარმოების ზირობებთან; მოიხმობა კაპიტალისტური წარმოების წესი და მოიხმობა ამასთან ერთათ თვით ეს ტენდენციაც. სანამდის კი ბურჟუაზიული წარმოების წესი არსებობს, კაპიტალისტებს ყოველთვის ის ექნებათ მიზნათ, რომ ზედმეტი ღირებულების საშუალებით მოკება გადიდონ, სამუშაო დღე გადიდონ და ეს კი დღევანდელ წეს-წყობილებაში აუცილებელია. რასაკვირველია, არიან ისეთი კაპიტალისტებიც, რომლებიც მუშების ორგანიზაციური მოქმედების წყალობით, სამუშაო ფასს უმატებენ და სამუშაო დღეს ამოკლებენ. მაგრამ ამით არ ისმობა საერთოთ გალატაკების ტენდენცია. მექარხნები და ფაბრიკანტები ცდილობენ წარმოებაში გაუმჯობესებულ სისტემის მანქანები აამუშაონ და მით ათასობით მუშათა ხალხი უღუგაა ზურთ დატოვონ; ისინი ახსებენ კაპიტალისტთა კავშირს, ტრესტ-კარტელებს, მუშათა კლასის დასამონაგვებლათ. კარლ მარქსის და ფრიდრიხ ენგელსის ნაწერებში ის აზრი არის გატარებული, რომ გალატაკების ტენდენცია აუცილებელია აბსოლიუტურათ, მაგრამ იმავე დროს ამ ტენდენციას არ შეუძლია მუშათა კლასი აბსოლიუტურათ დამონაგვოს; ზირობით, ეს ტენდენცია უფრო ძლიერ ანვითარებს მათში ბურჟუაზიულ წეს-წყობილების საწინააღმდეგო მოძრაობას თავის ეკონომიურ და პოლიტიკურ მდგომარეობის განუშობესებლათ. სწორეთ აი ამით განსხვავდება მუშათა ზარტის და ბურჟუაზიულ რეფორმატორების მოძღვრება და მიმართულება. უკანასკნელნი, ე. ი. რეფორმატორები, თქვამენ, რომ კაპიტალისტურ წარმოების განვითარება გალატაკების ტენდენციას თანდათან სხობს, თანდათან აქრწყვლებს; ამათი აზრით, დადგება ისეთი დრო, როდესაც დამყარდება სოციალური მშვიდობიანობა და მუშათა და კაპიტალისტთა შორის განხეთქილება აღარ იქნება. მაგრამ ეს მხოლოდ ბურჟუაზიულ ფანტაზიის ოცნებაა და სხვა არაფერი. სოციალური მშვიდობიანობა მხოლოდ მაშინ დამყარდება, როცა დღევანდელი წარმოების წესი მოიხმობა, რაც თანამედროვე კლასთა ბრძოლის საფუძველს შეადგენს, როცა კაპიტალს ეკონომიური და პოლიტიკური ძალა გამოეცლება. წინააღმდეგ შემთხვევაში სოციალური სიღატაკე მუდმივ ზრდა-განვითარებაში იქნება, კაპიტალიზმის განვითარებასთან ერთათ მუშათა მდგომარეობა მუდამ შიშივე და აუტანელი ხდება, ეკონომიური დამოკიდებულება უფრო მეტათ მწვავედა.

ფერდინანდ ლასსლი, რომელიც გატაცებით მომხრე იყო „Das eherne Lohngesetz“-ის (სამუშაო ხელფასის რკინის კანონი) თავის „Antwortschreibn“-ში წერს: „მუშებს უუბნებიან: თქვენი მდგომარეობა დღეს სულ სხვაა, ვიდრე 300—400 წლის წინეთ იყო, თქვენი მდგომარეობა ბევრათ გაუმჯობესდა... თქვენი მდგომარეობა უკეთესია, ვიდრე ბოტოკუდებისა და კაცის მჭამელ ველურებისა. მაგრამ მე თქვენ ვეუბნებით: კაცის ყოველგვარი ბედნიერება დამოკიდებულია იმაზე, თუ მან რამდენათ გაიმრავლა ამა თუ იმ დროს სახსარი იმ მოთხოვნილებათა დასაკმაყოფილებლათ, რომელნიც საჭიროა ცხოვრებისათვის. ყოველი კაცი კმაყოფილია იმის დაკვარათ, თუ რამდენათ უმჯობესდება მისი მდგომარეობა სხვებთან შედარებით. საშუალო საუკუნეებში არც ერთ გლეხის სახლს არ ჰქონდა შუშინი ფანჯარა, არ მოკაზვებოდა ოჯახში სარკე და აგრეთვე ყველა ის, რაც დღეს უბრალო მუშის ოჯახის აუცილებელ სახმარ საგანს შეადგენს; ზოგიერთები ამბობენ ვიდრე, ვითომ კარლოს დიდს სიგვალი არა ჰქონდაო, მაგრამ აქედან ის დასკვნა კი არ უნდა გამოვიყვანოთ, ვითომც მუშების მდგომარეობა დღეს უკეთესია, რადგან დღეს მუშებს, სარკე და სხვა ბევრი ისეთი რამ მო-

*) კაპიტალისტური აკუმულაცია (накопление) ნიშნავს საზოგადოების სიმდიდრის რამდენიმე კაცის ხელში მოყრას, შეგროვებას.

ქირო შეიქნა მონების და იმ თავისუფალთა დახმარება, რომელთაც იარაღის ტარება არ შეეძლოთ; ასეთები იყვნენ: ბავშვები, მოზრდილები და მოხუცნი. მალე შემოვიდნენ იძულებული შეიქნენ მიეღოთ მონაწილეობა მუშაობაში; მონადირე და მეომარი ხალხთა გადასახლების ხანაში უკვე მიწათმოქმედები გახდნენ. ისინი ახლა, როგორც დედაკაცი, კერას დაუახლოვდნენ, რადგან მიწათ-მოქმედების კულტურამ შედარებით მაღალ განვითარებას მიაღწია, შეუძლებელი შეიქნა ბინის გამოცვლა და ამის გამო ამ დროიდან ადამიანები „მიწას დაუკავშირდნენ“, დამკვიდრებული, დასახლკარებული შეიქნენ.

წარმოების წესის ასეთ ცვლილებას თან დაყვა მთელი სოციალური და პოლიტიკური წყობილების ცვლილება.

კულტურულ განვითარების პირველ საფეხურზე იმს დიდი მნიშვნელობა ჰქონდა წარმოების განვითარებაში. ეს იყო ბ. შოლა წარმოების უმთავრეს საშუალებების—ტერიტორიის—მოსაპოვებლათ, რომელიც საქონლის მოშენებისა და ნადირობისათვის აუცილებელი საჭირო იყო. იქ, სადაც ველური ტომები უფრო დაწინაურებული ტომების მეზობლათ ცხოვრობდნენ, გარდა სადავო ტერიტორიის დასაქერათ მომხდარ ომისა მტაცებლობასაც ჰქონდა ადგილი; ეს კი მეომარ ბარბაროსებისათვის მეტათ ხელსაყრელი იყო, რადგან დიდ დავლას შოულობდნენ. იყო ისეთი ბარბაროსთა ტომები, რომელთა შეძენის უმთავრეს სახსარს დაწინაურებულ მეზობლების ძარცვა-გლეჯა შეადგენდა. ასეთ პირობებში მეობრობა ძალიან ხელსაყრელი იყო და იაფათაც ჯდებოდა, რადგან საჭირო იარაღი უმეტესათ იქვე იყო, რომელსაც სანადიროთ ხმარობდნენ და დროც, როგორც უკვე ვიცით, საკმაო ჰქონდათ.

სულ სხვა ხასიათს ღებულობს საქმეების მიმდინარეობა, როცა მეჯოგე ანუ მონადირე ტომი მიწათ-მოქმედებას იწყებს. ომით მიწათმოქმედი დიდ სარგებლობას ვერ მოიპოვებს. დასახლკარებული მეურნე სხვის მიწა-წყალს არ საჭიროებს და თუ ახალი მიწის დაქვერა მოინდომა, მაშინ თავისი უნდა მიატოვოს, რომელიც ისეთი შრომით მოუპოვებია; არც ძარცვა-რბევაა მათთვის მაინცა და მაინც სასარგებლო, რადგან მისი მეზობლებიც კულტურის იმავე საფეხურზე დგანან, როგორც თითონ, ან და კიდევ უფრო დაბლა. ამგვარათ ჩვენ ვხედავთ, რომ სარგებლობა, რომელიც შესაძლებელია კაცს მოუტანოს ომმა, მეურნესთვის თანდათან მცირდება, ხოლო ხარჯი კი უფრო და უფრო მეტის სიმძიმით აწევება მას კისერზე: ახალი საწარმოვო იარაღები აღარ არის გამოსადეგი ომისათვის. ვითარდება მიწათ მოქმედების ტენიკა, მაგრამ მასთან ერთათ ვითარდება სამხედრო ტენიკაც; ომისთვის შეიარაღება ძვირათ ჯდება, და ეს უკანასკნელი შრომით მცხოვრები ხალხისათვის სრულიად უხერხელი ხდება.

ამას გარდა უმთავრესი დაბრკოლება იმაში მდგომარეობს, რომ მეურნე თავის კერას და მიწა-წყალს ვერ შორდება. არის ისეთი ხანა მიწის მუშაობაში, როცა ოჯახის მოშორება დიდ ზარალს მოუტანს მეურნეს. ამიტომაც, რომ ხანგრძლივი ლაშქრობა განსაცდელში აგდებს როგორც მას, ისე მთელი მისი ოჯახის არსებობასაც.

თავისუფალი კაცის სამხედრო უფლება, რომლითაც ის ღღემდის ასე ამაყობდა, ესლა სამხედრო ბეგარათ იქცა და სულ მეტის და მეტის სიმძიმით აწევება მეურნეს, ვალებში აგდებს, ალატაკებს და ანადგურებს.

მაგრამ ახლა ომის დაწყება თუ დასრულება სრულიად არ არის დამოკიდებული მიწათ-მოქმედის სურვილზე. იმ დროის დაპყრობითი ომებზე რომ არ ვილაპარაკოთ, რომელთა ზედაც არ შევიჩერდებით, რათა კითხვა არ გავართულოთ, მართო მიწის მუშაობით შეძენილი ქონებაც საკმაოთ იზიდავს ბარბაროს და მეჯოგე მოხეტიალე ტომებს სარბეცთ; ამისგამო

მიწის მუშა იძულებულია მიატოვოს სამუშაო და თავის დასაცავათ მოემზადოს.

რა უნდა ქნას მეურნე ასეთ პირობებში? რომ ყველაფერი არ დაეკარგოს, თავის ნაჭინახულევის ნაწილზე უნდა აიღოს ხელი. განვითარების ამ საფეხურზე შრომა იმდენათ ნაყოფიერი გახდა, რომ იმაზე მეტს იძლევა, რაც აუცალებლათ საჭიროა მწარმოებლის და მისი ჯალაბის გამოსაკვებათ. აი ეს ზედმეტი შემოსავალი აძლევს საშუალებას მიწის მუშას დამცველები დაიქირაოს. ის არსებობის საშუალებას აძლევს განსაკუთრებულ კლასს, რითაც ეს უკანასკნელი ახერხებს თავის ოჯახის დაუზარალებლათ ხელი მოკიდოს სამხედრო ხელობას. სწორეთ ისე, როგორც ბარბაროსობის ხანაში დედაკაცის შრომა ნებას აძლევდა მამაკაცს საომარ, ან სანადირო მიზნით შორს და ხნაგრძლივათ ემოგზაურა. აი ეს კლასი ათავისუფლებს მიწის მუშას სამხედრო ბეგარისაგან და თვით იცავს ქვეყანას და მის მცხოვრებლებს.

ასეთია სამხედრო კაცის, ანუ წოდების ეკონომიური საფუძველი. მხოლოთ ის სულ სხვადასხვა ფორმას ღებულობს სხვადასხვა ისტორიულ პირობების გავლენით, რომელშიაც ვითარდება: ხან ტომის ან მოდემის ბელადები და თემის სხვადასხვა თანამდებობის კაცები ამალით და მსახურებით სამხედრო არისტოკრატებათ ხთებიან, ხან ახნაურების როლს გარედან შემოჭრილი რომელიმე ბარბაროსი ტომი თამაშობს, ხან ამავე როლს ასრულებს დაქირავებული ბრბო და სხვადასხვა. აგრე სხვადასხვა ნაირია ფორმა სამხედრო კასტისა (წოდებისა), მხოლოთ ერთნაირი ის არის, რომ ამ წოდების გაჩენას ყოველთვის ვამჩნევთ იქ, სადაც მიწათმოქმედება წარმოების უმთავრეს დარგათ ხდება. განვითარების ამ საფეხურზე, როგორც ვხედავთ, სამხედრო კასტა ეკონომიურ აუცილებლობას წარმოადგენს. თუ ამ კასტის აღორძინებას უმეტეს ნაწილათ თან სდევს ძალმომრეობა,—ეს არაფერს არ გვიმტკიცებს: ძალა ახალი საზოგადოების წარმომშობი კი არ არის, იგი მხოლოთ ხელს უწყობს მის წარმოშობას. და რაც სამხედრო ბეგარას მოუვიდა, იგივე ბედი ეწვია საზოგადოების მართველობას, კანონმდებლობას და სასამართლოს. საზოგადოება თანდათან რთულდებოდა, შრომის განაწილება ვითარდებოდა, მცხოვრებლები კლასებათ იყოფოდა: მატულობდა კერძო საკუთრების რაოდენობა და იზრდებოდა მისი მნიშვნელობაც. ამის გამო საზოგადოების მართვა-გამგეობა, კანონმდებლობა და სამართალი თანდათან რთულდებოდა და ძნელდებოდა. დრო-გამოშვებითი სახალხო კრებები, რომელიც ამ საქმეების გადაწყვეტაში ძველ ჩვეულებებით (ტრადიციით) ხელმძღვანელოვდა, უკვე ვეღარ აკმაყოფილებდა საზოგადოების მოთხოვნილებას. და სწორეთ იმ დროს, როცა სახალხო კრებების საქმეები აგრე მატულობდა, მცხოვრებლების უმეტეს ნაწილს აღარც სურვილი ჰქონდა და აღარც მოხერხება საჭიროებისამებრ მონაწილეობა მიეღო სახალხო კრებებში.

მიწათ-მოქმედი თანდათან ცდილობდა, როგორც სამხედრო ბეგარა, ისე თავის პოლიტიკური და სამოსამართლო ვალდებულება, სხვისთვის გადაეცა, რასაკვირველია შესაფერი საყიდლის გაღებით.

ყველაზე უფრო მოხერხებული იყო ეს მოვალეობანი გადაეცა მათთვის, ვინც სამხედრო ბეგარა იკისრა. მართლაც, ჩვენ ვხედავთ, რომ ყველგან, სადაც ასეთი განვითარება უფრო, მაღალი კულტურის გავლენის გარეშე ხთებოდა, როგორც, მაგალითად ეგვიპტეში, თავდაპირველათ არსებობდა მხოლოთ ერთი გაბატონებული კლასი ანუ კასტა. შემდეგ ეს კლასი ორათ იყოფა: კლასი მხედართა და კლასი ქურუმთა. ამათ ხელშია მართვა-გამგეობის, კანონ-მდებლობის და სამართლის უმთავრესი საქმეები.

ამგვარათ ცივილიზაციის დასაწყისში ძველი სახალხო უფლება თანდათან ქრება; მას სპობს არა „ამა ქვეყნის ძლიერთა“ ვერაგობა და უფლების—მოყვარეობა, არამედ საწარმოვო წესის განვითარება.

ამის მაგალითს ჩვენ ვპოულობთ ჩრდილოეთ გერმანელებში. აქ სახალხო უფლების დაცემის ხანაში მეფე და მეფის მოხელეები არა თუ არა ცდილობენ სახალხო კრებების შეზღუდვას და მოსპობასა, პირიქით, ცდილობენ, რომ ხალხმა მეტი მონაწილეობა მიიღოს მათში. ამ მიზნით აჯარიმბდენ კიდევ, ვინც კრებაზე, არ ესწრებოდა.

მართლაც, სანამ გერმანელებში არ გაჩნდა ორგანიზაციები, რომელთაც სახალხო კრებების მაგიერობა უნდა გაეწიათ, მთელ საზოგადოებრივ ცხოვრებისათვის მეტათ მავნებელი უნდა ყოფილიყო უმოქმედობა ანუ სახალხო კრებებზე დაუსწრებლობა. რა თქმა უნდა, როცა ეს ორგანიზაციები სიმდრის და უფლების მოპოვების წყაროთ შეიქნა, მაშინ სურათი გამოიცვალა, და ახლა ყოველი ცდა წინანდებური თავისუფლების აღდგენისა ამ ორგანიზაციების ხელმწიფებისა და სიმდიდრის ძირის გამომთხრელ მოქმედებათ ითვლება. მაგრამ ქურუმების და სამხედრო არისტოკრატიის ბატონობის საფუძველი მაინც მათ ეკონომიურ აუცილებლობაშია.

მიუხედავათ ამისა ქურუმების და არისტოკრატიის ბატონობის ხანაში სრულიად როდი ისპობა ხალხის თავისუფლება, ის მხოლოთ იზღუდება. გლეხს აღარც დრო და აღარც შემთხვევა აქვს მონაწილეობა მიიღოს ტომის და ხალხის საქმეების მოწესრიგებაში; მხოლოთ თემის მართვა რჩება მას ხელში და ამითიც კმაყოფილია. თითოეული თემი ეხლა დამოუკიდებელ ეკონომიურ ერთეულს წარმოადგენს, რომელიც მით უფრო კარგათ ცხოვრობს, რაც უფრო ნაკლები კავშირი აქვს სხვა თემებთან. სახელმწიფოს და ტომის საქმეებისადმი ინტერესი თანდათან ქრება; და თემია ეხლა გლეხისთვის მთელი ქყეყანა, მისი პოლიტიკური ინტერესი თანდათან იზღუდება და თემის გარეშე მისთვის არაფერი არ არსებობს.

იმ დროს, როდესაც ასეთი განვითარება ხდება, ერთის ან რამდენიმე ძველი ტომისაგან შემდგარი ახალი საზოგადოება და სახელმწიფოები კარგავენ თავის ორგანიულ მთლიანობას. ცივილიზაციაზე აღრინდელ ხანაში ტომს საფუძვლათ ედვა მისი წევრების განუწყვეტელი კავშირი; სახელმწიფო კი, რომელზედაც ჩვენ ეხლა ვლაპარაკობთ როგორც იყო მაგალითათ საშუალო საუკუნეების ფეოდალიური სახელმწიფო, ანუ უმეტესი ნაწილი აღმოსავლეთის სახელმწიფოებისა, დამყარებულია თითქმის მხოლოთ არისტოკრატიის და ქურუმების, ამ გაბატონებული კლასების, კავშირზე. ცალკე თემს არავითარი ორგანიული კავშირი არა აქვს სახელმწიფოსთან.

წინეთ შეიძლება ტომის მოსპობა ანუ განდევნა, მაგრამ ძალდატანებით მისგან ნაწილის მოწყვეტა და სხვა ტომში ჩარიცხვა კი შეუძლებელი იყო. საშუალო საუკუნეების და აღმოსავლეთის სახელმწიფოები კი წარმოადგენს მხოლოთ სხვა და სხვა თემების გროვას, რომელთაგან თავისუფლათ შეიძლება თითოეულ მათგანის ჩამოცილება და სხვაში ჩარიცხვა და ეს არავითარ ცვლილებას არ მოახდენს მის ცხოვრებაში. განვითარების ამ ხანში ბედნიერ დამპყრობელს ან მოხერხებულ სპეკულიანტს საოცარი სიადვილით შეუძლია დაარსოს ან მზითვეში *) აღებით შეადგინოს დიდი სახელმწიფო; მარა

*) აქ ავტორის მხედველობაში აქვს ის ჩვეულება, როცა მთელი მხარეები მზითვათ ეძლეოდა მთავრის ასულებს. ეხლანდელ დიდ სახელმწიფოთაგან ამგვარათ დაარსებულია ავსტრია.

ასეთი სახელმწიფო ისევე ადვილათ დაირღვევა, თუ მტრები შემოესია.

თემის წევრებს სრულიადაც არ აინტერესებს ის ცვლილებები, რომლებიც ხდება გაბატონებულ კლასებში. ეს ცვლილებები არც იმდენათ ეხება მათ, რადგან მათთვის სულ ერთია პეტრეს აძლიოს თუ ივანეს ბეგარა ან რომელ ერთ მათგანისთვის იმუშაოს საბატონო დღეები. მაგრამ კიდევაც რომ მონდომებით წინაღმდეგობა გაეწიათ რომელიმე ცვლილებისათვის ამითაც ვერ ისარგებლებდნ რადგან განცალკევებული სოფლის საზოგადოება თითქმის სრულიად უღონო და უმწეოა მთელ სახელმწიფოს გაბატონებულ კლასების ძლიერ ორგანიზაციებთან ბრძოლაში.

(შემდეგი იქნება).

ე უ რ ნ ა ლ ე ა მ ე თ ე ბ ი დ ა ნ .

პეტერბურგში მექარხნე-მეფაბრიკეთა მომხდარი მოლაპარაკება შემთხვევას აძლევს გახ. „ნაში დნი“-ს სამართლიანი აზრი გამოთქვას იმის შესახებ, თუ რამდენათ ეწინააღმდეგებარუსეთში გაბატონებული ბიუროკრატიული წესი მრეწველობის განვითარების საქმესაც კი:

„უკანასკნელ ხანებში მომხდარმა მუშათა არეულობამ აშკარათ დაამტკიცა, რომ ყოველად მოუხერხებელი გამხდარა მრეწველობის წესიერი განვითარება, თუ ბიუროკრატიულ წესწყობილება არ მოისპოა.

გარეგანი ფორმით მუშების არეულობანი წარმოადგენენ როგორც პოლიტიკური, ისე ეკონომიური პირობების შედეგს. აღმინისტრაცია კი მხოლოთ თავის მიზანს ემსახურება და ამიტომ მოინდომა პოლიტიკური რეპრესიებით დაემორჩილება მუშათა მოძრაობა და ისეთ კალაპოტში ჩაეყენებია, როგორც თვით ბიუროკრაციას სურდა. აი ამ აღმინისტრატულმა უტოპიამ მიგვიყვანა იმ მდგომარეობამდის რომ ყოველ წამს მოსალოდნელია ისეთი კატასტროფები, რომელთაც შეუძლიათ ძირიანათ შეარყიონ მრეწველობის წესიერი მიმდინარეობა. ეკონომიურ ბრძოლაში გადმოიტანეს გამამწვავებელი პოლიტიკა მხევრავობისა, ჯაშუშობისა და პროვოკაციისა, რამაც ყოველად შეუძლებელი გახდა დამყარდეს ცხოვრება მტკიცე ნიადაგზე და რიგიანი ურთიერთობა საზოგადოებაში“.

რედ.-გამომც. ი. პ. როსტომაშვილი.

საქმასწავლო ქურნალი

„ნ ა კ ა დ უ ლ ი“

სურათებით მცირე წლოვან და მოზრდილ ყრბათათვის. თვეში ორჯელ, სამი წიგნი: ორი მცირე წლოვანთათვის და ერთი მოზრდილთათვის პედაგოგიურ ფურცლის დამატებით. წეაწადი იანგარიშება 1-ლ ნაკებრიდან 1-ლ ნაკებრამდე.

შურნალის ფასი: ერთათ ორივე გამოცემა ღირს წელიწადში 5 მან., ცალ-ცალკე 3 მან. ნახევარის წლით ორივე გამოცემა—2 მან. 50 კ., ცალ-ცალკე—1 მ. 50 კ.; თვეში ღირს 40 კაპ. ხელის მომწერს შეუძლია თვეში თითო მანეთი შემოიტანოს. ფასი თითო ნომრისა: მოზრდილთა ქურნალი—25 კაპ., მცირე ყრბათა—15 კაპ.

რედაქცია იმეოფება ალექსანდრავის ქ., № 5, სახლი ზაზავისა, სადგამი მარია ივანეს ასულის დემურასი.

ხელის მოწერა მიიღება: რედაქციაში, „წერა-კითხვის გამავრც. საზოგ.“. კანცელარიაში და ქურნალის აგენტებთან.

ფოსტის აღრესი: Тифлисъ, редакция журнала „Накадули“ გამოცემელი კნ. ნ. ე. ქობულაშვილისა.

რედაქტორები { კნ. ე. ერისთავისა. ნ. ზურაბიშვილისა.